

## Пам'ятник Івану Франкові у Києві

### Звіт Правління "Громадської ініціативи побудови пам'ятника Івану Франкові у м. Києві"

Дмитро ПАВЛИЧКО

В газеті "Слово Просвіти" за 19 квітня 2017 року ми, члени Правління — Сергій Гальченко, Лілія Гриневич, Станіслав Довгий, Микола Жулинський, Петро Засенко, Дмитро Павличко, Ярослав Яцків оприлюднили "Звернення до громадян України та українства всього світу", в якому подали найважливіші аргументи ініціативи і звернулися з проханням підтримати нашу ідею. Вважаємо, що пам'ятник Мойсееві України має бути побудований жертвністю всього народу, в національній свідомості якого Іван Франко займає таке ж місце, як Тарас Шевченко.

Чверть століття минуло з того часу, як відновлена державність нашого народу почала розбудовуватися і зміцнюватися в надзвичайно тяжких обставинах ненависті до незалежної України з боку відновлювачів царської та комуністичної імперій, в умовах гібридної війни путінської Росії, яка поставила своєю метою не тільки розвал української держави, а й знищення української нації.

Отже, не лише минувшина, а й гаряча сучасність підказує нашому народові вивчати й збагнути унікальне значення літературної, наукової та політичної діяльності Івана Франка як будівничого української державності.

У своєму "Зверненні" ми подали рахунок у банку та обіцяли оприлюднювати імена благодійників.

**Рахунок в ПАТ КБ Приват Банк:**  
26008052637482  
**МФО:** 320649  
**ЕДРПОУ:** 41210532  
**Найменування:** ГППІФК ГО  
**Призначення платежу:** благодійна допомога, прізвище, ім'я

За час, який минув, зібрано понад півмільйона гривень. Сподіваємося, що наша вдячність названим тут громадянам України збудить інших людей, що почувуються приналежними до народу Івана Франка.

1. Дмитро Павличко	10 000
2. Богдана Павличко	1 000
3. Сергій Гальченко	1 000
4. Геннадій Володько	150
5. Віталій Абліцов	2 000
6. Анатолій Сердюк (композитор)	200
7. Станіслав Довгий	100 000
8. Анатолій Паламаренко	1 200
9. Дмитро Пилипчук	2 000
10. Ярослав Яцків	10 000
11. Василь Поліщук	100



12. Станіслав Роман	200
13. Володимир Мартинюк	500
14. Петро Засенко	1 000
15. Таїсія Сагайдак	100
16. Іван Дерда	500
17. Михайло Дичковський	1 000
18. Володимир Мельниченко	2 000
19. Лілія Гриневич	50 000
20. Любов Пашина	300
21. Тетяна Гриньова	5 000
22. Олексій Білий	20
23. Максим Стріха	1 000
24. Галина Гуменюк	200
25. Андрій Чебикін	5 000
26. Степан Нагірний	500
27. Людмила Михайлюк	100
28. Святійший Патріарх Філарет	50 000
29. Микола Жулинський	3 000
30. Павло Мовчан	2 500
31. Віктор Грінченко	10 000
32. Микола Ананьєв	100
33. Микола Гвоздь	100
34. Михайло Куницький (Почесний Консул Республіки Молдова у м. Вінниця)	5 000
35. Валерій Олійник	100
36. Олександр Шарпило	100
37. Костянтин Бойко	1
38. Дурбак Б. О.	100
39. Леонід Кравчук	130 000
40. Предраг Мілович (громадянин Чорногорії)	28 800

41. Рафаїл Потока	100
42. Михайло Довбенко (Блок П. Порошенка)	4 000
43. Степан Кубів	71 400
44. Юрій Дорошенко	500
45. Іван Драч	10 000

Розголос діяльності нашої ініціативи вже розійшовся по обласних центрах, вищих навчальних закладах, творчих і наукових організаціях. Наша ініціатива підтримана Музеєм Івана Франка у Львові, Державним історико-культурним заповідником "НАГУЄВИЧІ", університетами, численними громадянами українського походження Канади, США, Франції та інших країн.

Для сприяння виконанню статутних завдань Організації створено Піклувальну раду, яку очолює Іван Драч.

Звертаючись до українського народу, Іван Франко писав: "Та прийде час — і ти огнистим видом Засяєш у народів вольних колі, Труснеш Кавказ, вперешешся Бескидом, Покотиш Чорним морем гомін волі і глянеш, як хазяїн домовитий по своїй хаті і по своїм полі".

Будівництво достойного пам'ятника Івану Франкові в Києві — це служіння свободі сучасної і майбутньої України в сяйливому колі народів Європи.

### ЕВАКУЙОВАНА МОВА



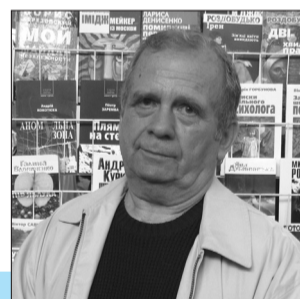
2-3

### ВИШКІЛ ЛЮБОВ'Ю



6

### ПОЕТИЧНИЙ АВТОГРАФ



9

### ЗГАДУЮЧИ СКНИЛІВ



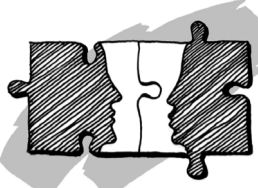
12

### ДИТЯЧА СТОРІНКА



14





# Мовний біженець ↔ мовний переселенець



Анатолій ЗАГНІТКО,  
доктор філологічних наук

Біженець, переселенець, переміщенець (чи переміщений?), евакуйованець (чи евакуйований?)... Ці слова сьогодні чи не найбільш активно використовують в мас-медійному просторі. Хоча їх дефініція, чи то пак — розуміння залишаються проблемними. Щодо інших держав, то якось усталилося усвідомлення *біженця як особи, що залишає місце свого проживання під час війни або стихійного лиха*. А чи можна в такому разі мешканців Донецької та Луганської областей називати біженцями? Якщо спиратися на наведене значення з найавторитетніших академічних словників, то цілком. А чи є така особа переселенцем? Знову-таки за відповідними словниками — *той, хто переселився чи переселяється на нове місце проживання або переселений куди-небудь*, де друга частина також пов'язана з вимушеними обставинами виїзду особи з постійного місця проживання. Щодо переміщення чи переміщеної особи, то словники пропонують розуміти її статус як *особи, силоміць вивезеної з країни, де вона живе, до іншої країни*. Оскільки силоміць ніхто не вивозив мешканців Донеччини і Луганщини, то і переселенцями їх не варто кваліфікувати. Евакуйованцем (чи евакуйованою особою) вважають *того, хто евакуйовується чи евакуйовався куди-небудь*. Пам'ять про евакуацію завжди асоціює її з організованістю, що знову-таки не дає змоги говорити про евакуацію. Здавалось би, логіка в попередніх роздумах повністю відсутня, адже в державно-правовому полі усталівся термін *переміщена особа*, оскільки всі тимчасові документи для мешканців Донеччини і Луганщини, що покинули рідні місця, оперують саме ним. Це і довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, і перепустки для перетину лінії розмежування та ін., що відбито в чинних нормативних документах: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 “Про облік внутрішньо переміщених осіб” з наступними одинадцятьма уточненнями і змінами, доповненнями. Навряд чи термін *переміщенець* — *переміщена особа* належним чином відбиває усе драматизм ситуації, часто трагізм останньої. Його використання на початках відбивало не до кінця усвідомлене розуміння статусу таких осіб. Найвні словники не відбивають такого застосування поняття *переміщенець* — *переміщена особа*, а про біженців ніхто не хоче говорити, бо у законодавчо-правовому полі немає використання поняття війни чи окупації.

Розуміючи умовність терміна *переміщенець*, використовуватиму його для адекватного розуміння відповідних питань.

Переміщенець — це не лише одна особа, а й цілий університет, академічний інститут та ін. Хоча важко уявити їх переміщення без усієї інфраструктури. Але це окреме питання. Наразі мова все-таки про окрему особу, адже вона переміщується з усім своїм духовним багатством, бо матеріальне змушена кидати напризволяще. Звичайно, матеріал передбачав би узагальнення, але на сьогодні всі аналітичні погляди містять граничний суб'єктивізм. Тому спробую поглянути на питання переміщених через їхню власну оцінку. Звичайно, мова не про всіх переміщених (чи біженців?), бо узагальнення можливі лише через аналіз достатнього для цього матеріалу.

*Епізод перший — пенсійно-електоральний.* Олена А. виїхала добровільно (чи може бути переміщенкою?) ще у червні, не очікуючи нічого доброго від насадженого росіяньського світу, а насправді — поновлення всього радянського. Винайняла квартиру в Києві і через рік за згодою знайомих здобула повноцінну реєстрацію в столиці Держави. Цілком мотивовано — всі папери, пов'язані з переміщенням (довідка та ін.), вважала непотрібними. Та через місяць отримала телефонне повідомлення з Голосіївського районного управління Пенсійного фонду України про необхідність підтвердження статусу переміщенки. Усі відповіді Олени А. на кшталт: “Я ж киянка, маю реєстрацію” заперечив начальниці: “Хоч сто разів реєструйтеся — ви завжди будете переміщенкою!” Це був наче грім серед ясного неба. Згодом були довгі листи до Міністерства соціальної політики України, Пенсійного фонду України, Київської міської адміністрації, але всі вони переселилися до Голосіївського районного управління Пенсійного фонду України з тією самою відповіддю: вам необхідно надати довідку переміщеної особи. Парадоксально, що людина має достатній страховий стаж, дані про неї містяться в електронній системі, але державно-бюрократичний апарат унеможливає зміну статусу Олени А. — вона довільно є переміщенкою. І хотіла б особа набутти іншого статусу, але це не передбачено ані законом, ані іншими адміністративно-розпорядними документами. Та й окремим депутатам описувані факти відомі. Та, вочевидь, не вистачає часу на їх розгляд. До цього потрібно, напевно, додати, що таких і подібних історій пенсійного змісту з виходом на електоральний статус, тобто участь у виборчому процесі збиралось чимало. Вдумливий читач відразу зауважить: а чому ж тоді вони про це не пишуть, не заявляють на повний голос в усіх мас-медіа... Справді мотивоване питання, але відповіди на нього трохи нижче.

*Епізод другий — мовно-інтеграційний.* З 2014 року і до сьогодні на всіх тимчасово невідконтрольних українській державній владі територіях запущено маховик адаптації освітнього і культурного простору під російсько-державні стандарти. Так, у всіх ВНЗ (якщо їх можна такими назвати) в так званому утворенні “ДНР” проведено ревізію освітніх програм, критеріїв оцінювання та багато іншого і запровадження усіх ліцензійно-акредитаційних вимог російсько-освітнього зразка. Українську ж мову виведено на маргінеси з максимальним скороченням годин на її вивчення у школі, переведення на факультативне начало, а відповідно літературу, історію та культуру вивчають як вітчизняну. Щоправда, не зовсім зрозумілий в Україні термін *вітчизняна історія*, бо про яку вітчизну йдеться. Якщо є вітчизна, то необхідне обґрунтування двох взаємопов'язаних реалій — народ і мова. Над останніми поняттями активно працюють науковці з “ДНР”, пропонуючи тлумачення окремого народу “донбасівцев” (І. І. Дяговець) і подаю-

чи джерела формування. Над донбаським регіолектом російської мови також активно працюють (В. Теркулов), однією з ознак якого є наявність слів, що не фіксовані, за оприлюдненим на лекціях перед “громадськістю ДНР” твердженням цих вчених, в інших мовах, наприклад: *халабуда* (його використовували Панас Мирний, Олесь Досвітній, Олесь Гончар, Юрій Збанацький та ін.), *тормозок* (зафіксував проф. В. Ужченко у своїх працях) та ін. Визначення таких визначальних понять для недоутворення “ДНР” є, як сказав би В. Ленін, “архіважливо”, адже тоді теза про особливість цього краю набуває викінченості, є цілком мотивованою. Справді ж бо “державний конструкт” (чи “недержавний конструкт”) змодельовано — мова, народ і територія. То чого ж ви хочете, панове? Ось і відстоювання тези на перемовинах мінського формату про особливий статус сучасних територій ОРДЛО, а в реальності — шось інше... Розумний читач тут зробить паузу і, дивуючись, поміркує: але ж значна частина тих, хто покинув Донеччину й Луганщину в побуті послуговуються російською мовою. Вочевидь, вони не за своєю її донбаський регіолект. Тому й стали мовними біженцями чи мовними переміщенцями.

*Епізод третій — суспільно-державний.* Чому росіяньський світ знайшов активну підтримку на Донеччині та Луганщині? Одні стверджують, що причина у відсутності української мови. Але це не зовсім так, бо низка районів мали активних носіїв українських говірок — Амвросіївський, Шахтарський, Слов'янський, Новоазовський, Великоновосілівський. Інші наголошують на домінуванні російської мови на цих землях. Подібна думка має свою мотивацію в тому, що на початок 90-х років у Донецьку, наприклад, не було жодної українськомовної школи. Не вдаючись у розлогі міркування, бо є що сказати, адже понад 15 років вів авторську програму “Мово рідна, слово рідне...” на Донецькому обласному радіо, зауважу: а як бути із тими, які, послуговуючись російською в побуті щоденно, не сприйняли ідеї “ДНР”? Нарешті є роздуми про те, що насправді причиною є вододіл у сприйнятті й оцінці минулого, умінні розпрощатися з ним. У покоління чи поколіннях, що активно беруть участь у голосуванні, активно є пам'ять про минуле, постійне ностальгування за втраченим, постійне обговорювання втраченого щастя “радянським”. Останній у їх головах асоційовано з юністю, молодечим запалом, показовою рівністю усіх, постійними надіями на державу, яка і надає житло, і гарантує працю... І не потрібно постійно конкурувати з кимось, тому що хтось інший вирішує за тебе. Сучасні ОРДЛО справді в цьому сенсі особливі... За активний період свого розвитку вони неодноразово поповнювалися тими, хто або намагався втекти від колгоспного “раю”, або змінював свій життєвий шлях по Другій світовій війні (колишні полонені були позбавлені права на працевлаштування в інших регіонах), або прагнув вирватися з “обіймів” колгоспно-сільського упорядкування (до 1979 року селяни не мали повноцінних паспортів) і далі можна продовжувати. З одного боку, таке формування промислово-економічних (гірничих, заводських тощо) колективів створювало постійну атмосферу боротьби за лідерство, а з другого, — за нейтралізації такої змальованості, що відбувалася через підпорядкування природних лідерів директорам підприємств, партійним структурам, усталювано різні моделі маніпулювання колективами, нав'язування певних цінностей як власних. Ще в 70-ті роки на одній із нарад було заявлено про абсолютну маргінальність культурного сектору на Донеч-

чині й Луганщині. Усе це стало тим потужним чинником, що зіграв вирішальну роль у консервуванні “радянським”. Необхідна була лише відповідна модель підняття за консервованого “радянським” на поверхню і побудови на його основі недодержавного утворення, в якому всі мають рівні можливості, від кожного залежить майбутній поступ такого собі “ДНР”.

*Епізод четвертий — подільсько-донецький.* 2014 року Донецький національний університет перемістився (так офіційно кваліфікують вищі навчальні заклади, які не змогли продовжувати повноцінну свою діяльність на територіях ОРДЛО) на подільську землю і продовжив свою діяльність у Вінниці, а 2016 року за волевиявом трудового колективу став імені Василя Стуса. Не вдаватимуся в деталі і перебіг усіх подій, пов'язаних із присвоєнням університету імені Василя, бо про це свого часу писав на сторінках і “Слова Просвіти”, і “Донеччини”. Йдеться зовсім про інше... Ставлення вінничан до переміщеного університету позитивне, що підтверджувало й довірою випускників до навчання в ньому, адже два роки поспіль ДонНУ імені Василя Стуса здійснює приймальну кампанію на подільській землі. І загальна кількість першокурсників на переважній більшості спеціальностей підтвердила належну оцінку університету. В цих умовах університет намагається активізувати зв'язки Донеччини й Вінниччини, що вдається завдяки проведенню два роки поспіль Відкритого творчого конкурсу серед учнівської та студентської молоді “Слово у душі — душа у слові”, організації та успішному перебігу Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції з нагоди 90-річчя від дня народження Олексія Тихого “Мислити з Олексієм Тихим: гідність, виховання, ідентичність” (27.01.2017), проведеної завдяки активному діалогу Донецької військово-цивільної облдержадміністрації та Вінницької облдержадміністрації тощо. У цих умовах досить важливо зберегти принцип толерантності, оскільки відчуття перебування в гостях до такого зобов'язує. Мовний портрет м. Вінниці та низки містечок Подільського краю вимагає свого ґрунтовного аналізу. Обійтися в такому разі певними моделями мовносоціального анкетування — це не вирішення питання, а лише його констатування. Тому було вельми дивним почути в інтерв'ю у травні—червні 2017 року із очільником кафедри мови одного з вишів м. Вінниці на вінницькому “Radio ROKS.Рок” сентенцію, що українськомовні мешканці самого обласного центру та області загалом читають дуже мало, набагато менше, ніж російськомовні. Такі міркування науковець підтверджував власними узагальненнями, що були наслідком уже тривалих (чи то дворічних, чи то трьохрічних) анкетувань. А молоді не переходять у спілкуванні на українську з мотивацією на більшу культурну материковість російської. Вочевидь такою ситуацією, на думку кандидата філологічних наук, мотивований і вибір батьками російськомовного навчання в школі. Важко було подібне сприймати і належним чином зрозуміти очільника кафедри, особи, яка ґрунтовно досліджує українську мову. Так, справді, у спілкуванні молоді у Вінниці інколи вражає прагнення спілкуватися російською, що не постає масовим, але вимагає свого прискіпливого аналізу та вивчення. Якщо колись мені колега заявляла, що ніколи Хрещатик не розмовлятиме українською, то у Вінниці на вул. Соборній українську все-таки чути значно частіше, ніж російську. Не готовий сьогодні відповісти на низку надзвичайно актуальних питань, пов'язаних із мовним портретом обласного центру Вінниччини, але вважаю, що він вимагає свого осмислення





і відродження усього мовно-патріотичного і духовно-культурного, що в період 30—80-х років ХХ століття руйнувалося і знищувалося, а натомість насаджувалися інші цінності. Такі речі одночасно не зникають. Згадаймо в цьому разі неповторні слова Івана Дзюби про зникнення в Україні Атлантиди українських містечок зі своїм мовно-культурним тлом. У Подільському краї вельми коректне й толерантне ставлення до мовних біженців — мовних переміщенців, бо тут вони відчувають себе в рідній мовно-культурній стихії. А щодо інших речей, з яких виконструйовано людське життя, то окрема розмова.

*Епізод п'ятий — мовно-культурний*, але не останній. Мова — елемент культури, і водночас вона формує культуру, бо поза мовою сприйняття культури народу, усвідомлення цього народу є зовсім іншим — відстороненим, почасти абстрагованим. Мова наповнює народ силою, дає йому крила на цивілізаційному поступі. Та й нація закінчується там, де втрачено силове поле мови й де звуки її позбавлені пам'яті. Мова живить народ лише й притаманною силою та енергетикою. В усіх цих міркуваннях реальність проглядається очевидна. Адже нищення мови народу — це відсторонення її від державобудівничих та націєвірних процесів. Саме тому в усіх недоутвореннях на ОРДЛО планово відсторонено українську мову від об'єднаного навантаження, від її силового поля єднання із загальнодержавним простором. Навіть більше... Надзвичайний поспіх у силовому переміщенні всього українсько-державного на маргінесі в недоутвореннях на ОРДЛО підтверджує якраз високий потенціал української мови, української культури, а відкидання і заперечення її різними циркулярами — це чергова спроба довести, що українська мова не може поставати державотвірною. І нічого, що такі недоутворення є вторинними не лише в сприйнятті всього світу, а й вторинними за мовно-культурним наповненням, бо його ж просто немає, зате ті, хто нарекли себе керівниками, вважають — мети досягнуто: протиставлено цивілізації. Якраз цього не відбулося, адже бездуховність, відсутність власного мовного тла і вигнання усіх за мовною та культурною ознакою робить приреченим таке недоутворення уже в мить намагання його сформувати. І все-таки є бажання наголосити на тому, що об'єднує усіх нас у рідній Україні. Один із цікавих і своєрідних поетів Бахит Кинжеев, згадуючи виступ Сергія Жадана в Нью-Йорку, говорить: “В українців є свої культурні центри, а в росіян немає. І ось ми приходимо в цей український центр, там триповерхова будівля із залом осіб на триста, внизу чудова крамниця сувенірів — це колишнє українське село в центрі Манхеттена, там досі збереглися якісь ресторанчики, крамнички. Виступає Жадан, до якого я ставлюся надто трепетно, це великий поет. Він читає вірші про війну в Донбасі, і я дивлюся, що половина аудиторії — українці, а половина — росіяни. Начебто в залі сидять люди, які мають бути ворогами, але ні: російські емігранти прийшли слухати українського поета, та ще й з квітами. Для мене це був момент щастя” (<https://focus.ua/culture/375693/>). Таке щастя взаєморозуміння та взаємопоцінування можливе за умов поваги до всього українсько-державного як самодостатнього в загальноцивілізаційному просторі, того українського, що тисячоліттями плекалося і примножувалося народом. А мова українська, попри численні заборони, утиски, підлі брехні, не лише збереглася, а й повноцінно виявляє свою силу й міць, гарт і довершеність у всіх сферах державності. Наразі ж спостережувано дещо інше. Якщо на найвищому рівні заявлено: “У них (українців — А. З.) залишився лише один товар, яким вони успішно торгують — це русофобія” (В. В. Путін), і це тоді, коли піддано сумніву територіальну цілісність України, зніційовано військові дії на

її землях. А очільники глаголять — любіть нас. Напевно, світ ще не знав такого фарисейства. І хоч Інтернет рясніє думками про відсутність будь-яких фобій за мовними, а тим паче національними ознаками в Україні, пересічному прихильникові російського світу потрібний постійний пошук фобій. Нещодавно Катерина Барабаш у Фейсбуці іронічно написала: “У Києві на Бесарабці бабці продають русофобію. Підійшла до однієї, спробувала — ні, не те... А ось і перекупники. Вони збирають русофобію в селах, відмивають, начищають — і на ярмарок. Якщо навіть залежалося десь у хліві — нічого, товар ходовий...”

У Європі тепер модно розпочинати ранок із русофобії. Вранці нею нахарчуються — і на весь день вистачить, аби від душі познущатися над зустрітими росіянами, посміятися над російською мовою, над берізками понасміхатися” (<https://www.facenews.ua/news/2017/367622/>). І насправді сьогодні політика мовної і національної фобії для сусідньої держави, яка не приховує своїх агресивних дій, постала чи не визначальною. Підтвердження цього може бути запрошення О. Навального на один із провідних телевізійних каналів для участі в політичній дискусії. З ким?.. — та звичайно, з І. Гіркіним (Стрелковим), де одним із домінувальних питань буде: “Що він робитиме із Кримом і Донбасом?” Уже сьогодні О. Навальний перед глядацькою аудиторією має скласти іспит на вірність імперській політиці держави, яка дотримується лише власних законів у ставленні до інших націй, мов, народів і — держав. І, як видно, ніхто не покарав І. Гіркіна (Стрелкова) за вчинене в Україні...

*Замість узагальнень.* Мова — надбання народу, вона живить його дух, зберігає тяглість поколінь. Звичайно, проживання в одній імперії тривалий час накладає відбиток на всі її народи. Особливо тоді, коли мову імперського народу нав'язувано як основу в усіх сферах співжиття. Прикладів історія цивілізованого людства подає чимало: від сучасної Індії до багатьох народів Африки, Латинської Америки. Чи постає така мова національним надбанням?.. Президент Білорусі Олександр Лукашенко заявив на відкритті пленарного засідання XIX Всесвітнього конгресу російської преси, що російська мова є для Республіки Білорусь національним надбанням (<http://hronika.info/mir/243416-lukashenko-sdelal-gromkoe-zayavlenie-o-russkom-yazyke.html>). Подібне твердження політика вимагає, безперечно, свого аналізу. Шкода лише, що білоруська мова не має подібного статусу, а якщо й має, то лише на папері. Але про це окрема розмова...

Чому мовлено про мовних біженців — мовних переміщенців? Тому що їх мова розуміння і спільності цінностей в усій державі не була сприйнята на рідній землі, яку вони змушені були тимчасово покинути. Чому, зазнаючи поневірянь у нових умовах проживання за винайму помешкання та іншого, переміщенці не подають свій голос у мас-медійному просторі? А тому, що навчені ще в межах свого постійного колишнього проживання терпіти. І хоч сьогодні це поступово відступає, залишається актуальним інше. Не можна голосно заявляти про себе, а тим паче критикувати змодельоване в сучасному просторі ОРДЛО, адже там мешкають близькі й рідні. І вони зазнають неповторного лиха, що легко твориться на невідконтрольних українській державі територіях.

Це в жодному разі не сумні ноти міркувань про момент сучасний, який торкається кожного з нас — і того, хто покинув рідний край і вірить у рідну Українську Державу, і того, хто захищає рідний народ і вселяє віру у збереження цілісності й Соборності Держави, і того, хто в мирних своїх буднях розуміє проблеми і біди ближнього свого. Лише в такому розумінні та підтримці полягає розвиток Української Держави.

## Країна-агресор має відшкодувати збитки, завдані конфліктом на Донбасі!

**Народні депутати України, судді адміністративних та загальних судів, представники юридичної спільноти та громадянського суспільства 11 липня 2017 року взяли участь у круглому столі “Конфлікт на Донбасі: виклики, загрози та їх правове врегулювання”, організованому Міжфракційним депутатським об'єднанням Верховної Ради України “Сприяння захисту прав та соціальної реабілітації учасників АТО” спільно з Всеукраїнською громадською організацією “Асоціація адміністративних суддів”, Асоціацією адвокатів України, Асоціацією податкових радників.**

Вперше за роки Незалежності у ВР України відбувся рівноправний діалог законодавчої та судової гілок влади.

“Адже завдяки судовій реформі, започаткованій Президентом України Петром Порошенком, суд став незалежним від політичного впливу, який полягав у наданні згоди Верховною Радою на призначення чи звільнення суддів. І це ключова зміна, яка вже в найближчі роки матиме суттєвий вплив на українське суспільство. Бо судова реформа — це об'єднуюча реформа, адже справедливий суд — це про кожного і для кожного, незалежно від політичної чи партійної приналежності!” — зазначила Голова Міжфракційного депутатського об'єднання “Сприяння захисту прав та соціальної реабілітації учасників АТО”, народний депутат України від БПП Оксана Білозір.

Із вільним словом до учасників круглого столу звернувся Голова ВР України Андрій Парубій, який наголосив, що Україна була не готова до подій на Донбасі, тому сьогодні важливо напрацювати необхідні законодавчі зміни для врегулювання існуючих проблем.

Ключове питання — необхідність розробки чітких та ефективних законодавчих механізмів фіксації збитків, нанесених юридичним і фізичним особам, а також державі внаслідок конфлікту на Донбасі, необхідність затвердження процедури встановлення осіб, які нанесли такі збитки (учасники незаконних збройних формувань, найманці з РФ, військові РФ, співробітники ФСБ та інших спецслужб), притягнення їх до відповідальності та стягнення з них компенсації за завдану шкоду.

Судову владу на заході представляли Голова Вишого адміністративного суду України Олександр Нечитайло, заступник голови Вишого адміністративного суду України, секретар Пленуму Вишого адміністративного суду України, Голова Науково-консультативної ради при Вишому адміністративному суду України Михайло



Смокович, суддя Вишого адміністративного суду України, віце-президент громадської організації “Всеукраїнська асоціація адміністративних суддів” Наталя Блажівська, Голова Державної судової адміністрації України Зеновій Холоднюк, судді загальних та спеціалізованих судів.

У круглому столі також взяли участь іноземні гості: Едіт Целлер — президент Європейської асоціації адміністративних судів, Естер де Рудж Вестуурслід — член правління міжнародної асоціації “Судді для суддів”, Дермот Гамільтон — програмний менеджер організації “Stabilization Support Services” в Україні.

Особлива увага та заслужена подяка учасників заходу — суддям Донецької та Луганської областей: із доповідями про стан правосуддя в регіоні виступили голова Донецького апеляційного адміністративного суду Раїса Ханова, Голова Апеляційного суду Донецької області Олександр Лісовий, Голова Луганського окружного адміністративного суду Сергій Чиркін.

За результатами обговорення учасники круглого столу ухвалили резолюцію, яку Оксані Білозір, як Голові МДО “Сприяння захисту прав та соціальної реабілітації учасників АТО”, доручено скерувати народним депутатам України, органам судової та виконавчої влади.

**Прес-служба народного депутата України Оксани БІЛОЗІР**







**Борис БОРОВЕЦЬ,**  
член НСПУ,  
м. Березне на Рівненщині

## На діком бреге Іртиша...

І не тільки “на діком бреге Іртиша”, а на всіх просторах теперішньої Російської імперії — від Кенігсберга до Камчатки, — мешкають наші одноплемінники-українці. Та й сама імперія постала не без їхньої активної участі: куди не кинь, в яке століття не зазирни — в освіті, науці, економіці, культурі, армії, церкві, — всюди вони, вихідці з України. Хто добровільно подався в північні краї утверджувати чужу державу, кого примусово вивезли обживати ведмежі закутки “матушкі Расії”. Дехто з них там і згинув, дехто вижив, прижився.

За підрахунками Володимира Геніка (<http://chornomorka.com>) нині в тамтешній Держдумі засідає 60 депутатів з українськими прізвищами, що становить 13,3% її складу. А скільки ще там є із прізвищами зросійшеними? Із 32 членів уряду сім осіб або 21,8 відсотка теж, за всіма ознаками, є українцями.

Якби ці люди ідентифікували себе з Україною, то вона мала б надпотужне лобі в сусідній державі, — переконаний В. Генік. А натомість, додає від себе, за їхньої згоди і не без їхньої участі Московщина окупувала Крим, розв’язала війну на Донбасі.

Звичайно, почуватися українцем у Росії, де люто знищують усе, що нагадує про етнічне походження людини, де відсутні школи, національно-культурницькі установи й організації, засоби масової інформації, завжди було непросто. І щоб не стати ізгоєм, таким собі об’єктом для насмішок і переслідувань, нащадки українців перехресуються в росіян (“Славних праїдів великих правнуки погані”, — сказав про таких Т. Шевченко). Особливо процеси асиміляції та манкуртизації посилюються в останні десятиріччя (як відомо, манкурт — за тюркським міфом з роману Чингіза Айтматова “І довше століття триває день”, 1980 рік, — людина без історичної пам’яті, без знання історії свого народу). Отож тоді як на 1989 рік українців у Росії було 4 мільйони 363 тисячі, за переписом 2002-го — 2 мільйони 943 тисячі, то за останнім переписом 2010 року їх залишилося 1 мільйон 928 тисяч.

Як живеться їм сьогодні, людям, відірваним від предківської землі, не просто зманкуртизованим, а нерідко й пояничареним? Одне зі значень слова яничари — зрадники, які, перекинувшись до чужинців, активно борються проти свого народу. Чи відчувають вони провинку перед батьківщиною? Чи мучить їх совість за сплюндрований Донбас, за десятки тисяч вбитих, покалічених?

На ці запитання шукає і знаходить відповіді відомий рівненський письменник-просвітянин Євген Шморгун у своїй повісті “Снігурі”.

У центрі оповіді — історія української родини Дорошенків, вивезеної з-під Клевана, що на Волині, на спецпоселення — за участь одного з її представників у антисовецькій повстанській боротьбі. Опинившись “на діком бреге Іртиша” у Ханті-Мансійському окрузі Росії, сім’я пройшла через смерті, знущання, заборони та обмеження, пустила там пагіння, вкоренилася. Разом з іншими такими ж бранцями і врешт — українцями, євреями, калмиками, молдаванами, німцями, — вивели місцевий колгосп у передові. Але коли розпався Союз і спецпоселенці виїхали, господарство занепало, село здичавіло.

І ось уже в наші часи сюди порибалити приїжджає з Ханті-Мансійська дід з дорослим онуком. Онук, щоправда, збирався на відпочинок у “Кримнаш”, але дід переконав його відмовитися від тієї затії, бо хтотзна, як зараз у тому Криму, натомість умовив побувати в місцях, де була на спецпоселенні їхня родина.

Зустрічі й розмови з колишніми односельцями, мандрівки знаними з дитинства і напівзабутими місцями, занедбані могили на кладовищі відроджують у пам’яті ді-



Євген Шморгун

да болючі спомини, змушують задуматися над долею своєї сім’ї, відірваної від рідної волинської землі, над своєю долею. Хто він сьогодні?

Колись радів, що розмовляє без українського акценту, що ніхто не зауважував, що він з “хохляндії”. А тепер стає соромно... Чому записався в росіяни їхній предок? Насів на батька такий собі Лафеев, якому план з русифікації спецпоселенців довели. А ті “прижилися”, от і прижилися...

“Відвідав якось в одному із зоопарків колекцію співочих птахів, побачив там і снігурів. Вони, за словами гіда, найлагідніші та найдовірливіші зі співочих пташок. Проживши рік-два у кімнаті, снігурі не хочуть облишати свою домівку навіть тоді, коли їх випускають на волю. Трапляється, господар відчинить вікно, випустить снігура в сад, а той погурхає трохи із дерева на дерево та й поспішає назад у свою клітку...”

Чи не схожі й вони на отих снігурів?

А тут ще й онук доконе, випише в діда, чи не з тих Дорошенків вони, що на Москву з Сагайдачним ходив і майже взяв її, але... “Не захотів. Передумав”. Бо дзвони задзвонили в московських храмах і подумалося козацьким ватажкам, що негоже православному християнові на християнину йти... Забули вони, що в москальському норіві — завойовництво інших народів. Без жалю і розбору. Що не раз підтверджувала історія.

Як сталося те і з корінним хантським народом. Його могікан Петро, за сільським прізвиськом Однак, поляскуючи п’ятірнею по скроні, скаржитья внокуві Дорошенків:

“— Тут чавить. Пам’ять чавить. От були ви з дідом на сільському цвинтарі. Хіба тебе нічого не чавило? Мабуть, таки так. І тебе, і діда. Бо якби не заторкувало, то й на могилки не пішли б. Але ви поїдете звідси і вас відпустить той тягар утрати. Бо поперед — майбутнє, поперед — надія. А в мене що? Яка надія? Таке відчуття, ніби я постійно перебуваю на цвинтарі свого народу. Мій край уже ніби й не мій. Внуки — вже паспортні росіяни. ...Тобі це важко зрозуміти, бо ти — майже їхній. А мені болять, бо позаду темрява, поперед — теж темрява.

...Ніхто мене вже не переконає, що із моїх правнуків знову воскреснуть ханти. Бо й перед внуками сам не стану в позу голявського Тараса Бульби і не питаю: “Ну що, внучку, помогли тобі твої москалі?” Мене привчили бути покірним. Бо тих хантів, які в 1933 році оголосили війну Радянському Союзу, знищили всіх. А ми, решта, живемо тільки тому, що покірні та слухняні. Та ще й утішаємося, що не належимо до тієї сотні малих народів Сибіру, які сьогодні пощезли вже зовсім...”

Зустрівся в тому забутому Богом і людьми селі й такий собі Альоша, якому мариться “Расея-а!.. Туди — до океану, і туди — до океану, а туди й туди — у перспективі, — теж до океану...” Праїд його в по-

воєнний час займав владну посаду в селі і знушався з родини спецпоселенців Дорошенків — наглядав за тим, як вони дотримуються різних заборон, і доносив, “куди слід”. Тепер його нащадок називає Дорошенків “сіллю землі російської” і пропонує їхньому внокуві пристати до сили, яка “перебудує Расею, облаштує її по-новому. Щоб у кожному куточку росіянам жилося привільно і заможно. “А то ж бачиш, до чого дійшло? Стоїмо на межі повного занепаду. Он візьми навіть у нас тут — родючі землі не обробляються, тайга не розробляється, води тільки для браконьєрського розволя. Зникають села, стирається й пам’ять про них. Пре на всіх парах глобальне зубожіння. А ефір щодня фанфарить про нові перемоги, про нечувані здобутки...” Срамота, перед світом срамота!.. От і гуртується сила, щоб одним махом перегорнути цю ганебну сторінку нашої історії. Щоб підняти росіянина на гідну висоту — і тут, і в центрі, і в усьому світі. Січеш?”

З його подальшої тиради стає ясно, як же ця “сила” збирається підняти росіянина на гідну висоту: “на Расею запрацюють найновіші технології і найвидатніші уми”... “ми розбудуємо країну руками найнятих неросіян”... “вони сюди посухнуть... за гроші. За добрі гроші. Яких вони вдова не матимуть змоги заробити”... “про це якраз уже дбає наша сила. Тут усе схоплено, все враховано, все розраховано”.

Щоб розвіяти сумніви в реальності задуманого, Льоша наводить яскравий приклад:

“— А ти сам поміркуй і зваж. Не треба далеко — берімо наше село і наші землі. Та закин’ сюди кілька сотень хахлів — і вони завалять район сільськогосподарською продукцією. Тільки поклади їм хорошу платню, звичайно. Спитаєш, чому саме хахлів? Досвід переконує. У мене є зошиток, у ньому цікаві цифри. Коли розгортали колгосп, сюди завезли так званих спецпереселенців. І вони не тільки організували господарство, а й вивели його в передові. Але то була робота на примусі. Тож як дали волю — переселенці й виїхали... У підсумку вийшло те, що ти зараз бачиш. Бо сьогодні із тієї маси людей в селі маємо одну сім’ю із колишніх молдаван і шість із колишніх хахлів. Кажу із “колишніх”, бо вже майже всі вони паспортні росіяни. А в Ханті-Мансійську хахлів — сила-силенна. І колишніх, і теперішніх. Спеціалісти з України там навіть записуються в чергу, щоб влаштуватися на роботу і призаробити грошей. Звідси й висновок: у нас найдоцільніше наймати на роботу саме хахлів — вони гарні господарники, приживчиві і легко продаються за гроші. Січеш?”

Прикро чути про продажність нашого брата-українця, але хіба Льоша не має підстав так міркувати? Он за деякими підрахунками понад два мільйони здорових мужиків і нині перебувають на заробітках у тій же Расії... І це тоді, коли кращі сини України гинуть на Донбасі, захищаючи її від московської агресії! Наші ім палаці будують, а вони нам війну і розорення несуть. Отакий “братський” взаємообмін!

А ми ще й дивуємося, звідки беруться яничари та манкурти. Зі снігурів...

...Уже в день від’їзду діда з онуком село звійтка облетіла: “ У Новоросії нашого Юрка Победоносця грохнули. Зате телефонували з Ханті-Мансійська, із військкомату: завтра в труні притарбанають...”

“— Про нього в селі кожен розкаже, — розповідає тітка Марія. — Такий видний хлопець був. А роботящий — у нього в руках усе горіло. Яке діло візьми — він у нього майстер. І батько, і дід були такими. Вони з Волині вивезені, з-під Дерманя. Ще й досі в хаті під рушником малюнок тамтешнього монастиря. Дід по пам’яті намалював... Завтра Юрка й хоронити будемо”.

Хіба не яничарська доля випала тому снігуреві, який пішов війною і розором по вже не рідній йому Україні? І хіба не така ж доля чекає й на інших, подібних йому перекінчиків?

І “щось замлоїло в душі, задряпало, — пише Євген Шморгун. — Чогось так образливо стало за того незнайомого хлопця “Победоносця”, якого Дорошенко-внук ніколи не бачив, про якого донедавна і чути не чув. Хлопця, прізвище якого було теж на “енко” ...

Здалося, ніби враз якось незатишніше стало, ніби ще тоскніше стало в цьому хиріючому приіртиському селі, до якого такими болючими шнурками примотує долю його, Дорошенкового, роду.

А може, споконвічна предківщина послала йому цю зловість? Може, від чогось його застерігає? Чи, може, нагадає про його родовий обов’язок? Бо ж як не старатися змусити себе не думати про оту знічев’я оголошену “Новоросію”, а таки думає. Як не старатися переконати себе, що те його абсолютно не стосується, а воно ж оті переконування непереконливі...”

З тексту повісті прочитується, що внук не такий уже й доканий снігур, що історією свого роду і народу він зацікавився не лише з приїздом у це приіртиське село. І притлумлюване досі відчуття отого “родового обов’язку” спричиняє запальну його розмову з дідом:

— Скажи, тільки як на духу скажи: твої батьки мали якийсь життєвий гандж?

— Ти що, внучку! Та хай мені язик відсохне, якщо я скажу, що це так.

— Значить, їх вивезли сюди, в Сибір, тільки за те, що вони були безганджеві українці?

— Ну, виходить щось ніби так.

— І що ж, вони до кінця своїх днів були вдячні тим, із чиєї ласки опинилися тут?

— Та що ти дурне мелеш?!

— Хочу просто знати начисоту.

— Тоді і я теж скажу просто: вони хотіли, щоб ми, діти, залишилися живими. Щоб не пропали, як тисячі інших. Ти бачив на кладовищі ціле поле безхрестових горбочків?..

— Виходить, за мене, за батька, за тебе заплачено сповна?

— Ти нібито мені докоряєш?

— Я собі докоряю. Тобі докоряти пізно, ти вже тільки пенсіонер. Навіть батькові своєму мені докоряти запізно. А от собі — саме час. Не хочу бути снігурем, який повертається до клітки, бо в ній хазяїн посилав корму. Не хочу, щоб і мене привезли в труні сюди, в Сибір, із Новоросії. Бо та Новоросія — насправді козацький степ. Де колись інший Дорошенко, наш чи не наш пращур — яке це має значення?! — засновував хутори для січовиків. До речі, засновував, повертаючись із походу на Москву, яка тоді нечасто й визирала зі своїх боліт. Та й чого мене мають у труні везти в холодний Сибір, коли предківська земля тепліша?

— Що ти надумав, хлопче? Господи, та що ти надумав!

— Вибач, діду. Але ж має хтось, ну хоч хтось обов’язатися за своїх і за своє. Я відчуваю, що настає моя черга. І не старайся переконати мене в протилежному — я вчиню так, як учиню. А тобі дякую, від душі дякую, що ти мене привіз саме сюди, бо тут ніби спало більма з моїх очей і прояснився світ. Спасибі, що напоїв мене на цих відвідинах...”

Але чи до багатьох прикормлених на расейських просторах снігурів приходять подібне прозріння, чи багато з них усвідомлюють, де їхнє родинне коріння? Якби ж то!

Шкода, що їм не випаде прочитати цю повість (бо хто ж її надрукує в Расії?) То, може, хоч хтось із потенційних безбатченків, які й сьогодні, живучи в Україні, готові йти і йдуть на поклик “русскаво міра”, сподобиться на це, і нагадає вона їм про їхній обов’язок перед рідною землею...

Євген Шморгун. Снігурі. Повість. Ж-л Дзвін, №11-12, 2016





Павло МАКІЄНКО  
(МАКОВСЬКИЙ),

президент Асоціації вихідців з України у США, член Всеукраїнського товариства політв'язнів і репресованих

# Незнаний геноцид

Моїй родині — жертві сталінських репресій — присвячую

XX сторіччя принесло українському народові величезні страждання. Залишається мало живих свідків тих страшних часів. Людська пам'ять також не вічна. Разом із тим, попри всі намагання нинішніх сталінських апологетів знищити та сфальсифікувати історичні документи, збільшується кількість документальних свідчень про злочини, вчинені комуністичною владою. Поступово відкриваються архіви, і правда виходить назовні, її не зупинити. Вже багато відомо про жорсткий голодомор 1921—22, 1932—33, 1946—47 років та інші злочини Москви проти українського народу. Проте чомусь дуже мало історичних розвідок на тему страшних і жорстоких масових депортацій українців на Північ у 1929—30 роках, які цинічно та глумливо комуністи назвали “розкуркулюванням”. До речі, українські історики чомусь постійно повторюють цей енкаведистський термін і ще й дотепер не спромоглися змінити його на більш адекватний та історично обґрунтований.

Не можна сказати, що про “знищення куркулів як класу” не згадували раніше. Про це писали навіть у підручниках з історії Советського Союзу. Проте, як виявилось, ця фраза слід розуміти дослівно — як фізичне винищення всього класу заможних селян.

Ці виселення були репетиціями московських зайд та їхніх поплічників перед депортаціями у 1944—45 роках інших народів. Але про ті депортації відомо багато, тоді як про перші наймасовіші та найжорстокіші виселення українців знає зовсім мало людей.

Наприкінці 2010 року в США вийшли друком дві історичні монографії авторитетних науковців — професора Єльського університету Тімоті Снайдера “Скриті землі: Європа між Гітлером і Сталіном” та професора Стенфордського університету Нормана Наймарка “Сталінські геноциди”, де науково обґрунтовано та на підставі найновіших даних ці депортації вперше на міжнародному рівні названо геноцидом українського народу. Може, тепер, врешті, українські історики приділять більше уваги цьому безпрецедентному за жорстокістю та масовістю (тільки загинув було кілька сотень тисяч!) і водночас малодослідженому злочину сталінізму.

На прикладі моєї родини хотів би дещо розповісти читачам про ті люті часи, щоб ніколи таке не могло повторитися на українській землі й більше ніде у світі.

Я — українець і батьки мої — українці. Але народився 1949 року на крайній Півночі, в Архангельській області РСФСР, далеко від України, у місцях заслання моїх батьків і родичів.

Чому так сталося, хочу розповісти дуже коротко на прикладі моєї родини — простих українських селян, котрі жили за часів сталінізму і потрапили до його жорсткої м'ясорубки.

Дізнався про те, що моїх родичів заслали 1930 року на Північ із політичних мотивів лише тоді, коли мені виповнилося 19 років, і ми давно повернулися в Україну, хоч мої рідні й були залякані цим



Дідусь Павло і бабуся Ксенія

жахливим тоталітарним режимом. Жили мої родичі в селі Лехнівка Березанського району Київської області. Мого дідуса звали Павло Олександрович Петренко, він 1895 року народження. Бабуся — Оксана Кузьмівна (у дівочтві Діденко). Страшного 1930 року, коли ламали хребет українському селянству, змушуючи його йти до колгоспу, моїх дідуса, бабуся, матір Ларису (їй тоді було 9 років), тіток Олю (11 років) і Галю (3 роки) кинули в товарні вагони і повезли на Північ. Навіть не знаю, скільки часу давали на збори, та й що міг узяти цінного селянин? Тільки трохи харчів та ще теплий одяг, більшість якого тут же, на станції завантаження, свої ж місцеві й відібрали... Їхали довго, повільно, залишаючи на небагатьох зупинках померлих від холоду, голоду та хвороб. Переважно то були тіла старих та дітей. Вийшли восени, а приїхали на Північ серед зими, в люті морози і снігу було по пояс. Привезли і вивантажили моїх родичів у Архангельській області, біля села Плесецьк, прямо в сніг. Напевно, всі чули про космодром Плесецьк, найбільший на території РФ, але мало хто знає, на чийх кістках він постав. Людей тієї зими загинуло дуже багато. Викинули в глухий ліс, у мороз, у сніг по шию. В цих нелюдських умовах треба було нашвидкуруч збудувати собі таке-сяке мешкання (це були складені з соснових гілляк хижі,

щось на кшталт індіанських вігвамів), щоб далі працювати на лісоповалі і спокутувати свою “провину” перед пролетарською державою. А “провинились” ми тільки тим, що хотіли працювати на своїй землі, а не в колгоспі.

На лісоповал щоранку виганяли всіх. На нарах залишалися лише грудні діти та повзунки. Дітей, які падали з нар, поїдали лиси та інші звірі, що вільно заходили до хиж. Дуже часто, повернувшись із роботи, нещасні батьки замість дітей знаходили

лише невелику купку кісток. Та й на дорослих чекала лиха доля. До весни мало хто дожив. Гинули і від тяжкої роботи, і від холоду.

Серед загинув на Півночі — і моя тітка Галя (у документах чомусь Ганна). Їй було 4 роки. Моя тітка Оля (вона померла 2008 року) розповідала, що кожен весну починався жахливий голод, і люди від недоїдання та цинги вмирили родинами. Ще тітка розповідала про декотрі “кулінарні” пристрасті, через які вони, можливо, і вижили. Так, вона “полюбляла” їсти кору з дерев, а моя мати — траву і мох, їм було по 12 і 10 років.

Українців на місцях висилки, на півночі Росії, було багато. Я тепер згадую, що там у спілкуванні між поселенцями переважно звучала українська мова, а українські прізвища наших сусідів пам'ятаю дотепер. Офіційно нас називали “кулакі-переселенці і члени їхньої родини”. Саме такий напис був на картонній обкладинці товстої особової справи, яку я витребував з Архангельського УВС у Київ 1994 року. “Личное дело кулака-переселенця Петренко П. А.” — так воно називалося.

Дідусь розповідав, що біда з нашою родиною трапилася через його любов до коней. У нього була пара баских, можливо, найкраща в селі. Вони дуже сподобалися голові сільради, котрий декілька разів пропонував віддати їх у його користування. Але дідусь не погоджувався, адже у селі без тягла залишитися неможливо. Якби ж він міг знати, чим усе скінчиться...

Коли прийшов сталінський наказ на виселення “контингенту”, і місцеві сатрапи заходились складати списки, то дідусь потрапив у них відразу. Разом із ним там опинилися і ті, хто чимось голові не сподобався. Отак викинули родину з хати разом з малими дітьми, без суду й слідства відправили на загибель. Ось таке воно, сталінське правосуддя!

Та якби ж то тільки сталінське. В особовій справі знайшов таке формулювання: “За рішенням Лехнівської сільради вислати за межі області...” Зняти копію з цього документа мені не дозволили навіть у часи незалежності, 1994 року. Чому навіть зараз приховують правду?!

Ось цікава деталь з особової справи мого дідуса. В описі майна замість двох коней значиться тільки один. Виходить, другого таки привласнив собі голова сільради.

Запам'ятався і випадок із розповіді дідуса. На лісоповалі, на найтяжчій роботі, де постійно гинули люди, був один чоловік, дуже мовчазний. Якось під час обіду він промовив: “Усе тут дуже добре, от тільки хліба замало”. Наступного дня його в бригаді вже не було, і ніхто не знав куди він

подівся. Хтось із “ближніх” доніс “куди слід”.

Після тої страшної осені 1930 року, коли родину викинули з хати, тітка Оля не була в рідному селі Лехнівка довгих 66 років. Хоч після повернення із заслання вона вільно могла туди навідатись, але бажання когось-небудь там бачити не було — так її травмували події, пов'язані з виселенням. Особливо, коли найближчі сусіди і навіть родичі з радістю грабували їхню убогу майно, зняли навіть зимово пального з трирічної Галі. Гіркота і біль, пережиті дитиною, залишилась на все життя.

Коли у вересні 1993 року я, оформивши документи на реабілітацію (реабілітацію за що?!), врешті добився компенсації за понижене життя, смерть Галі, втрату нажитого поколіннями майна, то виявилось, що держава готова виплатити аж... 70 тисяч купоно-карбованців (15 тис. — за майно і 55 тис. за будівлі), що за тодішнім курсом дорівнювало приблизно 4-5 долларам... Тоді за ці гроші на базарі можна було купити 2 кілограма сала. Тітка Оля заплакала і сказала, що не зробить приемне своїм мучителям, не дасть знущатись над собою й не візьме оту “компенсацію”.

Пізніше, у висліді моїх багатомісячних клопотань, вона отримала 10 гривень на місяць (менше \$2) додатку до пенсії, але 2004 року і їх забрали під приводом того, що репресували не її особисто (хоч її так само виселили), а її батьків. Мабуть, це ознака того, що при владі залишилися такі самі люди, котрі висилали нашу родину 1930 року..

Трохи про наше життя на півночі, у звірсовхозі. Це було забуте Богом маленьке селище у глухом лісі, де вирощували чорно-бурих лисиць та псців. Взимку — снігу по шию, влітку — спека, а надвір неможливо вийти без щільного одягу і хустки на голові, бо заїсть гнус. Справжня зона, звідки просто так не втечеш. Посеред селища на стовпі — залізний репродуктор, що будив щодня о 6-й ранку і не давав спати до 12 ночі, безперервно втовкмачував комуністичні ідеї. Тим часом довкола — неймовірний сморід від тюленийчих туш, якими годували лисиць, а поміж ними — тисячі щурів та хмари вороння, що ті туші жерли. Мешканці селища вимушені були харчуватися тушками лисиць, а хутро віддавали державі. До сьогодні пам'ятаю жахливий присмак лисичатини у роті. Це — край життя! Нелюдські умови та постійний страх впливають не лише на фізичний стан людини. Змінюється і її психологія. Вона стає рабською. Вже після смерті Сталіна було чути невдоволення місцевих мужиків, що мовляв, Микита Хрущов керівник поганій, бо нікого не розстрілює і не саджає до тюрма, порядку немає.

Не як при Сталіні — от тоді був порядок... Так їм хотілось, щоб далі когось розстрілювали... Ось до якої міри могла деформуватися людська мораль і світосприйняття. Це “великий здобуток” сталінського ладу!

Про життя у звірсовхозі, з моїх дитячих спогадів, можна було б написати книжку. Але зараз би в це, мабуть, мало хто б повірив.

1957 року ми поверталися в Україну. Їхали так само у товарному вагоні, разом з коровою, але були щасливі. Ми вижили і ми їмали ДОДОМУ!



Дідусь Павло





Люба ПРОЦЬ,  
член НСПУ, селище Дубляни, Самбірщина

# Із творчим візитом — на Яворівський полігон

**Моя незвичайна недільна мандрівка почалася із телефонного дзвінка напередодні: начальник відділу освіти і культури Дублянської об'єднаної громади Оксана Василівна Домшій запропонувала поїхати разом з артистами-аматорами на ... Яворівський полігон.**

**— Роман Дмитрович “благословив” добру справу: дає “Школяр”... (Р. Когут — наш селищний голова). Зможете? Хочемо підтримати хлопців, підбадьорити поетичним словом і піснею...**

**Ще б пак! Кажу без роздумвань: — “їду!”**

...Воістину: шляхи Господні незбагненні: рівно тиждень тому — подорож із Дрогобицьким осередком Союзу Українок місцями Лесі Українки (Луцьк, Ковель, Колодяжне, Володимир-Волинський...), і таке прекрасне продовження мандрів із нашими просвітянами! Не раз у поїзді згадуватиму нашу Лесю...

Давно марила побачити Яворів, що славиться знаменитою “яворівською забавкою”, звідки родом Осип Маковей, де працювали Осип Турянський, Юрій Липа, Петро Франко... Але то все — про Яворів, ми ж їдемо — на Яворівщину!

Нас — 27. Найменша, Мартуся Соханчак, закінчила другий клас. Найстаршій, Любомирі Стебельській, — за шістьдесят. Решта — “різнокаліберні” за віком. Спільна “ознака” — кожен щось уміє. Хто — співати, хто — читати поезію, ще хтось — грати на гітарі чи складати сценарії. У душі вигарцьовують складні почуття: як сприймуть нас? Який настрій у хлопців? Чи варто було вибиратися у дорогу?... Вокальна жіноча група тихенько розспівується, діти — додрімують на колінах у мам, дівчата й хлопці на автобусному “бамбетлі” ззаду пересміюються-піджартовують один з одного... Лише водій, Іван Йосипович Грималюк, якому судилося 2 липня, день свого народження провести за кермом, уважний і зосереджений: артистів везе! Оксана Василівна, “автор ідеї”, час від часу перемовляється по телефону зі ще не знайомим нам офіцером, з яким узгоджувала наш приїзд і виступ, — уточнює маршрут.

...Таки заблукали, повіривши не далекому незримому гіді, а навігатору. Та не дуже й журимося тим: довкола — кипуча зелень лісів, у ногах яких — буйнотрав'я і пишноквіття. Крутимо головами навсібіч — охаємо-ахаємо: краса! Час дозволяє поплетятися яворівськими дорогами (перший виступ — об 11-й, на годиннику — тільки 10-а...). Благодать Божа для нас, пасажирів, і “головний біль” для водія, якому ще й ями блимають у вічі саяливою водою (вночі пройшов дощ).

Нарешті “знайшлися”: бачимо на узбіччі нашого “чичероне” — Романа Івановича Кураша, з яким чи не три тижні вела перемовини Оксана Василівна і під опікою якого сьогодні перебуватимемо до вечора. Забираємо пана Романа — і дорога стелиться далі, а “гід” після взаємного теплого привітання розпочинає свою розповідь. Цікаво! Ціла “біографія” полігону!

— Міжнародний центр миротворчості та безпеки Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (а ви — із його батьківщини, Самбірщини, ще й перші сусіди з Кульчицями, тому особливо раді вам!) у народі називають просто: Яворівський полігон. Він — один із найбільших у Європі. Площа — 36153 гектари. Був створений 1940 року на базі колишнього військового полігону Війська Польського, який тут існував до вторгнення СРСР до Польщі 1939 року та радянської анексії західноукраїнських земель. 13 лютого 1940 р. РНК УРСР ухвалив постанову про виселення сіл, відведених

під Львівський артполігон. Примусово депортували мешканців сіл, які перебували на цій території. Виселяли у Південну Бессарабію (нині — південь Одеської області) та прилеглі території. З лиця землі щезло більше 170 сіл і хуторів, знівечено понад 40 тисяч гектарів родючих земель, знищено 14 кладовищ, засипано майже півтори тисячі колодязів, підірвано 12 церков та каплиць, 2 костели...

Вражає моторошний факт: церква святого Михаїла у селі Вишенька Велика, збудована 1927 року та освячена за участі греко-католицького митрополита Андрія Шептицького, та інші будівлі, з яких депортували мешканців, використовувались... як мішені для стрільби з танків і бронетранспортерів!

Згадалось Гнатюкове:

*Як боляче сяяли банями храми,  
Коли, ідучи на безумство і гріх,  
Безриді руйнівки в шалі нестями  
Бува, обертали в румовища їх...*

Слухаємо занімівши... Вмить вивітрилися наші мандрівничі сміхи-пересміхи. Господи, яка страшна історія цього краю, “писана” московськими злочинцями, що й нині посунули на українську землю, заливаючи її кров'ю невинно убієнних... Потім, в обідню перерву, коли доброзичливі господарі поведуть показати полігон, де проходять навчання, пан Роман додасть за Ліною Костенко: “Тут не можна пройти, не поранивши душу...”. На мить оторопію — і душа моя переповниться радістю-горем за таких українських військовослужбовців! Ще б пак: так легко й доречно цитувати високу поезію! Знай наших! А Роман Іванович продовжує: “У сорокових роках в яворівських лісах збиралися українські повстанці. У радянські часи — вишколювали солдатів.

Українську армію свідомо знищували. Важко повірити: солдати, бувало, за всю військову службу жодного разу не тримали в руках автомат, ні разу не стріляли... Навіть у таких умовах на яворівському полігоні вдалося зберегти техніку і загалом усю інфраструктуру”...



Принагідно згадалася мені розповідь колишньої учениці-зв'язківця про приїзд у недалеку від рідних Дублян військову частину тодішнього міністра Лебедєва: “У казарми, які ми так прибирали-пуцували, і не зайшов... Зразу — на аеродром. Сипав наказами: ето — убрать, ето — атправить!.. Жаж! Уже згодом дійшло, що це робиться з чіткою метою: знищити Українську армію...”

Із приходом Незалежності на території полігону відбуваються міжнародні навчання “Щит миру” в рамках програми “Партнерство заради миру”, які проводять спільно Україна та НАТО. Нині тут вишколюються тисячі українських юнаків...

У просторій залі клубу, куди після тригодинної дороги заходимо переодягнутися у колоритні народні строї, застаємо кількох молодих священників-капеланів, які тільки-но закінчили сповідати і причащати хлопців. Пан Роман коментує: “З нами співпрацюють духовні отці УГКЦ і УПЦ КП”...

Схвильовано чекаємо 11-ї: саме тоді розпочнеться виступ. Концерт — просто неба. Імпровізована сцена, на якій розмістили апаратуру й мікрофони і де виступатимемо, — на майданчику перед входом у клуб. Чекаємо, аби “вдарив дзвін”. Тим часом військові підходять та підходять і розміщуються біля “сцени”. Хлопці сідають просто на прогріту землю під деревами, на вистрижені газони поміж розквітлх лілій, інші — стоять... Те, що відкривається моїм очам із відчинених дверей клубу, бентежить до сліз: юні обличчя, худорляві постаті... Діти. А там десь — війна... Мимовільні сльози щипають повіки, і горло судомиць гарячий клубок. Боже борони розквітись, бо перше слово-звернення — моє, і маю промовити його впевнено й усміхнено!

...Ще перед виступом пан Роман “налаштував”: “Побачите: реакція глядачів перших і других (дообідніх і післяобідніх) буде різною... Сприймайте це як закономірність”. Правда: новобранці — “перша тура” — ведуть себе вільніше, розкутіше,

бризкають сміхом і жартами, широко б'ють у долоні після кожного номера програми; контрактники — уважно-зосереджені, стримано-серйозні, хоч також не шкодують долонь.

*...І руки ті, не учені до зброї,  
Що досі так довірливо одкриті  
Шукали тільки дружньої руки,  
Тепер заводяться від судороги злості...*

Ніби два полюси: наївна молодість з ясними довірливими очима, і мудра зрілість із обвітраним, обпеченим воєнним вихором чолом... Вдарило по серці “навід-маш”: коли до військових, багато з яких уже бачили потворне лице війни, звернулася пані Люба Стебельська, директор Народного дому з Луки, перед виконанням “Виростеш ти, сину...” (знамениті “Лебеді материнства” Василя Симоненка) і мовила, що і її син Петро проходив тут вишкіл, а зараз — на Луганщині, — впала така злива оплесків, що, здавалося, пилок із липового цвіту посипався на землю. Після зворушливого виконання материнського заповіту — “Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину” — вишколені мужи зірвалися на ноги і виструнчилися на знак поваги до Матері, а потім знову заплодували. Вдруге таке повторилося з малим Ігорчиком Лучківським, який виконував “Я тебе ненавиджу, війна!”

Прихильно сприйняли всі без винятку номери: заспівна “Україно моя...” у виконанні восьмикласниці Оленки Хомішак, патріотичні й ліричні пісні дуєту “Ріка життя” (Олег Маринкевич, Юрій Сторонський) та народні — жіночої вокальної групи, яку створили директори Народних домів об'єднаної громади Марія Мендак (Мала Озимина), Мар'яна Гнатюк (Залужани), Любомира Стебельська (Лука), Надія Рибчак (Майничі) та бібліотекар с. В. Озимина Галина Саланська; твори самобутнього виконавця-гітариста Василя Горбана й оригінальні сольні композиції талановитої Мар'яни Бурими (вона прочитала ще й власний зворушливий вірш, присвячений двом братам, які нещодавно повернулися з війни); гуморески Павла Глазового у виконанні Ігоря Лучківського і драматична сценка з бабою Палажкою та бабою Параскою (Надія Рибчак, Мар'яна Гнатюк) із відомого твору Неуча-Левицького; пісня про дитинство в рідній Україні Мартусі Соханчак і високомайстерний професійний спів Марії Мендак; натхненно продекламована десятикласницею Любою Рибчак балада Тараса Шевченка “Лілея”... Вели програму два молоді директори Народних домів сіл Залужани і Мала Озимина Мар'яна Гнатюк і Марія Мендак... У ролі сценариста, режисера і художнього керівника виступила Галина Бурима, мати двох славних синів-воїнів. За “пультом” сидів і пильнував за звуком ще один художній керівник, педагог та музикант Роман Старух. Свої поезії читала та “вплітала ліричні відступи” я, перебуваючи на найвищій хвилі душевного піднесення і зворушення.

...По дорозі на полігон заїхали у Старичі, де знамениті “сім джерел” із цілющою водою, проходить славнозвісне гористе пасмо Розточчя та несе свої води красуня річка Терешка. З вікон “Школяр” зауважуємо за огорожею сільського цвинтаря жалобну жіночу постать, схилену над могилою. “Мама Юрія Косіва побивається за сином... Загинув 2014-го під Зеленопіллям...”, — озивається Роман Іванович. Схилиємо голови у скорботі, згадуючи і свого дублянця — Івана Луцишина, якого тоді ж убила війна, а завтра, 3 липня, мало б виповнитися квітучих 26...

“Сім джерел” — у глибокому яру, до



якого спускаємося дбайливо облаштованими дерев'яними сідцями з поручнями. Як тільки вийшли з автобуса, з-за столика на обочині дороги зірвався кремезний чоловік, що відпочивав тут із компанією, і, вхопивши фотоапарат, поспішив за нами: “Можно с вами сфотографіровацца? Такіє ви красіве у вишиванках...”. Сказана мовою ворога фраза — як чорний камінь, кинутий у біле чоло тиші. На всі сто погоджуєся зі своїм добрим приятелем, офіцером “афганцем” із Дніпра Костею Писаренком: допоки українці не позбавляться “внутрішньої окупації”, тобто не повернуться до рідної мови, Україна, як держава, не відбудеться...

Із нами зі святого місця, позначеного образом Матінки Божої під вишитим рушником, набирають цілющої води і три призовники. Тут молитовна тиша, увінчана яскравою зеленню і скромними лісовими квітами. Лець чутно дзвенить комашня, стиха схлипує джерельна вода... Молимося: за свої родини, за наших вояків, за перемогу і мир в Україні. З повними пляшками повертаємося у військову частину на обід. Сервіс — вищий клас! Хлопці стоять напоготові з підносами, ложками, чемно пропускають гостей. Витягаємо голови у бік столів, за якими обідають наші оборонці: що їдять? Чи смачні страви? Чи не бувають голодні? Пробуємо самі, бо меню однакове: велика миска гарячої зупи, каша з м'ясом і салатом із бурячка, узвар. Смачно! Остаточно розвіяв сумніви пан Роман, коли поцікавилися харчуван-

ковника О. В. Остапчука, начальника 184 Навчального центру, і запрошує приїхати ще. “Остання крапка” — фотосесія. Широко сміємося, вчувши громовий “наказ” підполковника несмілому новобранцю, якого запросила “до знімки” юна артистка: “Та притулись ти до неї!” Регочуть із нами хлопці, ніяково усміхається хлопчина — і таки стає ближче до нашої “квітучої вишеньки”... Боже, як гарно! Надворі, на душі, на серці! Будь проклята війна і кровожерна москальня!

Приязні слова взаємних побажань... “З Богом, дорогі наші! Близької Перемоги і Миру! Щасливого повернення додому!”. Рушаємо, і стискає за серце, коли проїжджаємо повз підполковника, який, виструнчившись, віддає нам честь, повз усміхнених хлопців, які прощаються з нами привітним помахом руки... Потай витираємо сльози, бо добре усвідомлюємо, що хоч “сяючі дні, а підтята Вітчизна кров'ю сплива...” (В. Базилевський).

Уже “наш” Роман Іванович їде з нами ще кілька кілометрів — до Яворова, де чекає сім'я. Радісно ділиться: “Народилася онучка! Їй уже — три тижні...”. Згадую про збірку власних поезій, прихоплених “на всяк випадок”, і лізу в торбинку.

— Як назвали онучку? — цікавлюся.

— Анна, — промовляє з гордістю.

— Скромний гостинець для Анночки-Аннички, коли навчиться читати... — простягаю книжку.

Роман Іванович збентежено усміхається, дякує... Пора прощатися.

## Перемога під Конотопом надихає наших бійців

Світлана ЧОРНА  
Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

Тисячі людей з різних регіонів України взяли участь у Всеукраїнському патріотичному фестивалі “Конотопська битва-2017”, який відбувся на Сумщині, де 358 років тому гетьман Іван Виговський зі своїм військом розбив елітну московську армію, що вдерлася в Україну. У Конотопі, який майже три місяці до приходу основного війська утримував ніжинський полковник Григорій Гуляницький, скуючи москвитів і не даючи їм можливості рухатися на Київ, на місці козацької фортеці та на місці бою (на початку липня 1659 року на березі річки Соснівка та у сусідньому селі Шаповалівка) відбулися урочисті мітинги, молебні, покладання квітів до пам'ятників українським козакам Григорію Гуляницькому й Івану Виговському.

І цього року, як і минулих років, від Києва на вшанування Героїв Конотопської битви вирушила представницька делегація майже з 50 осіб: від Спілки офіцерів України, Соловеського братства, Спілки політв'язнів та інших громадсько-політичних організацій та ліцеїсти ліцею ім. Богуня.

Народний депутат України Рефат Чубаров у виступі сказав, що уроки Конотопа сьогодні актуальні, як ніколи. Адже історія повторюється. І нині українці протистоять московській навалі. “Російські війська прийшли й окупували Крим, воюють проти нас на Донбасі. Ми маємо повторити те, що продемонстрували 358 років тому — перемогти ворога” — сказав народний депутат. І нагадав, що у вирішальному бою поруч з козаками стояло щонайменше 30 тисяч кримських татар, союзників гетьмана Виговського.

Паралелі між тогочасними подіями і сьогоднішніми провели заступник голови Сумської ОДА Микола Подопрігора, поет, громадський діяч, Герой України Дмитро Павличко, народний депутат України ІІ скликання, Почесний Голова СОУ Євген Лупаков, громадські активісти — учасники науково-історичної конференції “Конотопська битва — зразок козацького військового мистецтва”, що відбулася у міському краєзнавчому музеї ім. О. Лазаревського.

Задля національно-патріотичного виховання молоді на Конотопщині делегати



від Києва подарували бібліотеці с. Шаповалівка десятки своїх книг та комплект книг і плакатів з символікою України від СОУ.

Іван Виговський зруйнував міф про непереможність московського війська, а українські військові, яких за мужність і стійкість називають “кіборгами” — міф про силу сучасної російської армії. “Сьогодні на Донбасі землю оре не плуг, а “Гради”. Завдяки героїзму захисників України, ворог, який наче саранча лізе на нашу землю, не може йти далі, — говорить громад-



На мітингу виступає народний депутат України Рефат Чубаров



ням воїнів. Жартує: “Зрозуміло, не ресторан і не домашня кухня, але хлопці — ситі!” “Домашня кухня” прибуває до солдатів разом із мамами й родичами у вихідні. Самі бачили перед КПП чималий гурт людей із повними пакетами і набитими торбами. Роман Іванович тут як тут із поясненням: “На вихідні рідним дозволено провідувати військовослужбовців. Приїжджають з усієї України”. Самі пересвідчилися, коли розпитували хлопців, звідки вони: “Чернігів... Херсон... Черкаси...”. Уся соборна Україна!

Жінки скрізь встигли побувати: і в солдатській крамничці (можна було б і дешевше...), і в казармах (чистенько...), які, до речі, побудовані за натівськими зразками. Ще б і все інше було за їхніми мірками: зарплати, харчування... Звіддалік бачили, проїжджаючи, “центральне містечко”. Саме там розташувалися іноземні військові з шести держав. Харчування — роздільне (кілька салатів, супів-борщів, напоїв... Словом, “до кольору-до вибору”). Дома їхні родини мають теж багатющий соціальний “пакет”. Є заради чого “лізти зі шкіри” на ученнях і тренуваннях...

Як розпочинали нашу зустріч, так і завершуємо — гучним “Слава Україні!”. Заступник командира військової частини А-3211, підполковник Євген Серпенінов дякує нам за “духовно-культурне волонтерство”, вручає грамоти “за активну участь у військово-патріотичному вихованні військовослужбовців” з підписом пол-

— Не забудьте зателефонувати мені, як приїдете у Дубляни!, — нагадує Оксані Василівні. Виходить зі “Школярика”, віддає честь, даленіе...

Повертаємося іншою дорогою — гладесенькою, як шкло. “Школярик” легко кочиться до Львова, потім — далі, дорогою на Самбір. Настрій — світло-бентежний, атмосфера — фантастична! Мовчимо, “перезовуючи” неймовірної краси і сили враження, потім спалахує пісня. Повстанська. За нею — друга, третя... Журливі і жартівливі, повільні і запальні...

Усе одбивається в пісні, як в морі:

Рожевая зоря, й червоная кров,

Темна ненависть, і ясна любов...

“Пісенна ватра” не гасне до самих Рудок. Втихаємо, проїжджаючи повз цвинтар, над яким лопочуть синьо-жовтий і червоно-чорний прапори: там лежить у вінку слави Герой Небесної Сотні Володя Жеребний...

Завтра — понеділок. Новий тиждень життя, замішаний на праці й клопотах, тривогах і переживаннях, благаннях-молитвах... “І знов мене прийме, Огорне, обійме Щоденщина й лихо наземне. І в рідному краю Не раз спогадаю Часини сі любі та милі!”

...Вечірня молитва натхненна й пристрашна як ніколи. Зі сльозами, знаю, не одна я нині прошу Господа: відверни, Боже, криваву біду від України, вбережи синів-оборонців, щоб із Перемоگوю, живі й здорові, повернулись додому...



Виступає поет, Герой України Дмитро Павличко





“Треба писати чесні, правдиві речі, щоб це доходило до людей”.



**Дивуюся силі духу наших чоловіків**

— Коли Ви почали виїжджати з концертами в зону АТО, що Вас надихнуло, хто бере участь у цих поїздках?

— Раніше ми їздили невеликим колективом, а зараз, враховуючи наш досвід, складність ситуації в АТО, беремо якомога менше людей, так зручніше. Поїздки на волонтерських засадах, за власні кошти. Постійні учасники наших виїздів — народний артист України Фемій Мустафаєв, я, заслужений артист України Ігор Ільницький, який має апаратуру й виконує обов'язки звуко-режисера. Ми з Фемієм Мустафаєвим маємо дуже велику концертну програму.

Коли їдемо, нам, звичайно, потрібен мікроавтобус, водій. Дуже вдячні волонтерам, які забезпечують транспортом. Це різні люди, але завжди є ті, хто нас підтримає. Якщо не знаходимо водія, а чекати ніколи, Фемій Мансурович сам сідає за кермо. Зазвичай виїжджаємо на 10 днів: 2 дні — дорога, 8 днів — концерти.

Цього разу їздили за кошти, які заробили у Франції, де виступали на Шевченківському фестивалі. На наші гроші воїни купили автомобіль. Люди з Яготина передали продукти, ми їх відвезли, це було дуже доречно. Адже побували у танкістів, артилеристів, у таких місцях, де з харчуванням складно — не в райцентрах чи містах, а в полях і лісах, туди навіть волонтерів не допускають.

Розпочали цю діяльність одразу після Майдану. У березні 2014 року Фемій Мустафаєв влаштував у Києві концерт до Шевченківських днів, а в квітні ми вже поїхали в АТО.

— За три роки Ви вже маєте там друзів, прихильників? Зайжджаєте до знайомих?

— Ми намагаємося заїхати з концертом до друзів, але це виходить не завжди. Наприклад, у цій поїздки мали 11 концертів і тільки один — у наших знайомих, тому що при Генштабі є відділ, який видає дозвільні документи, у яких визначено пункти, де ми можемо виступати. Без дозволу проїхати далі певної межі неможливо. Дякуємо, що Генштаб нам довіряє, адже треба підтримувати хлопців. Виступаючи у давніх знайомих, ми запитали, чи давно у них були артисти. Відповіли: “Так ви ж у нас і були, 2015 року”. Це свідчить про те, що виступів, концертів недостатньо, а воїнам вони дуже потрібні.

Ми виступали і для 1000 слухачів, і для десяти на прохання хлопців на блокпосту. Як ми з ними співаємо, як витанцювали під пісню на слова Павла Мовчана “Ой пошла нянька!” У цій пісні закладено якийсь код, вона піднімає дух. Хлопці навіть не знали, як нам віддячити, пригостили борщем. Такі зворушливі моменти завжди присутні.

Цього разу наш перший концерт почався у госпіталі міста Часів Яр, де народився Кобзон. Міс-

цеве населення налаштоване проросійськи. Госпіталь міститься в одному приміщенні з місцевою лікарнею. Ми там виступаємо не вперше, передали їм також продукти від волонтерів. Сюди привозять усіх поранених, а згодом їх розподіляють до інших госпіталів залежно від поранення. Щойно приїхали, а вояки нас уже впізнають: “Ви ж зовсім недавно виступали під Попасною...”

Ми з ними спілкуємося, фотографуємося, привозимо диски...

Я дивуюся силі духу наших чоловіків. Зі свіжими ранами, ще у візку, у кривавих бинтах — вони співають, повноцінно живуть. Концерти в госпіталі дуже складні емоційно — поранених не можна жаліти, вони це бачать, відчувають. З ними треба бути соратниками.

#### Дівчата там неймовірні

— Війна — це кров, сльози, мужність. Ви жінка. Вони Вас сприймають не просто як актрису, напевно, хочуть відкрити щось своє, душевне, ніжне, що мали вдома, у мирному житті...

— Я чомусь думала, що треба одягатися майже по-чоловічому, у джинси, щоб їх не провокувати, тільки міняю вишиванки. Сказала про це, розмовляючи з комбатом. А він: “Неправильно ти робиш. Їм хочеться хоч іноді побачити жіночність: платтячка, спіднички. Це дуже важливо”. Коли співаю, пропоную: “Згадуйте своїх коханих...”

Там, на передовій, не можна співати примітивні тексти. Хлопці цього не сприймають. Кожна пісня має бути змістовна, подана дуже точно, чітко.

— Війна — не лише чоловіча справа. Знаємо, що воює чимало жінок, які також виявляють мужність, силу духу. Ви зустрічали таких?

— Так, жінки працюють зв'язківцями, медиками. Мене у цій поїздки вразила дружина комбата. Умови там важкі, фізично не кожен чоловік витримає. Спека під 40 градусів, чагарники, живуть у бліндажах, жодних зручностей. Вона — маленька, худенька, залишила вдома 15-річного сина з мамою і приїхала до чоловіка. І намагається прикрасити це життя: біля бліндажа вручну пересія-

ла землю, обгородила гілочками — вирощує кріп і петрушку. Це так зворушливо! Вона готує всім їсти, допомагає, чим може. Така велика сила кохання, бажання підтримати свого чоловіка. Дівчата там неймовірні.

Інший приклад. У мамі єдиний син, студент, закінчує юридичний факультет. Перевісся на заочне відділення і пішов воювати, каже мамі: “Я не можу вчитися, коли ти там воюєш”.

— Ваші поїздки пов'язані з ризиком, Вам не страшно?

— Ризик завжди присутній. Адже це не минула війна, де була чітка лінія фронту, видно було, хто стріляє, де наші, де вороги. Нині артилерійським снарядом тебе може вразити на відстані 30—50 кілометрів. Ми постійно перебували в зоні, яка прострілюється, над нами літали безпілотники, супроводжували наш автомобіль. Ми бачимо їх, вони нас. Усі телефони там прослуховують.

Ми два дні спали в бліндажі. Там стільки змії! Треба бути дуже обережним, особливо увечері. Заповідають у бліндажі, туди, де прохолодно. Комбат розказував: тиждень жив зі змією, яку Галюкою назвав. “Приходжу з чергування — сичить, заглянув — дістати не можу, втомлений ліг спати. Вранці прокинувся — сичить. Часу немає діставати, побіг. І так тиждень”.

Вони там змії навіть їдять. Кажуть: “Свіже м'ясо, наче курятина”. У 40-градусну спеку виручає. Холодильників, морозильних камер тут нема, продукти зберігати ніде.

Поїздки нелегкі, але ми розуміємо, що зараз допомога армії дуже потрібна. Якщо не допомагати, хлопцям буде складно. І це стосується і матеріальних, і моральних, і духовних речей. Їм важливо знати, що про них пам'ятають.

#### Починати треба з себе, з маленьких кроків

— Іноді можна почути від деяких людей, що вони втомилася від війни. Це не бувши там жодного дня, лежачи на дивані...

— Україна нині розірвана. На сході триває справжня війна, стріляють, убивають. А на решті території ніби нічого не відбувається. Так не повинно бути.

## Хлопцям важливо, що їх пам'ятають

**Анжела ЯРМОЛЮК** — заслужений діяч мистецтв України, композитор, автор-виконавець. Закінчила Московський народний університет мистецтв (факультет аранжування для вокально-інструментальних ансамблів). Автор понад 200 пісень. Активний учасник Революції гідності, волонтер. У квітня 2014 року взяла участь у понад 300 концертах для воїнів АТО по всій Україні та безпосередньо у прифронтовій зоні. Концерти транслюються в телефірах.

2013 року в співпраці з поетом Павлом Мовчаном випустила музичний диск “Свічадо”. Вийшли сольні альбоми її авторських пісень — 2015 року “Знайди мене”, 2017 року — “Українські пісні”. 2016 року в співпраці з поетом Олексієм Довгим і народним артистом України Фемієм Мустафаєвим випущено диск “Дорожи своїм іменем, сину”.

Постійно пропагує українську культуру, зокрема й за кордоном, бере участь у багатьох міжнародних заходах.

Нині Анжела Володимирівна — гість “СП”.

українською позицією, не бореться за своїх громадян.

Чомусь мовчить українська інтелігенція, яка мала б бути в авангарді боротьби. Немає чіткої державної програми виховання мешканців сходу, зокрема дітей. Діти там дуже хороші, чисті, але їх треба виховувати. Нині ніби повторюється епоха застою. На сході немає сильних проукраїнських осередків, які б активно працювали. При владі в деяких місцях залишилися колишні сепаратисти, погляди яких не помінялися, вони тільки приховують свої позиції.

Знизу настрої людей міняються, особливо у молоді. Після одного з концертів ми спілкувалися з хлопцем, якому 23 роки, воював в АТО, був поранений. Його обрали головою сільради. Він звільнив зі штату сепаратистів, сказав: “Це наше село, наша земля, як України”.

— Який формат зустрічей у прифронтових зонах найкраще працює?

— Концерти. Пісня змушує співати, танцювати, вискакувати на сцену, плакати, сміятися. Можна додавати поезію, але у форматі концерту. Бо літературних вечорів місцеві не витримують, вважають, що це нецікаво, а на концерти приходять.

Ми хотіли зробити концерти



— Ставляться по-різному. Є такі, як ця бабуся. Є “краматорські бджілки”, жінки-пенсіонерки, серед них навіть ті, яким понад 90 років. Вони збираються, плетуть маскувальні сітки, за свої гроші купують матеріал. Чимало тих, які в душі за Україну, але відкрито виступати бояться, бо їх залякують. А є й вороже налаштовані.

За Україну воюють навіть деякі росіяни. Це свідомий вибір кожного. Під Волновахою я спілкувалася з дівчиною з Горлівки, вона — український військово-службовець, патріотка, хоч російськомовна. “Я воюю за свою землю, хочу, щоб Горлівка була українською”. Утекла з сім'ї. А її брат воює з того боку.

У Слов'янську нам розповідали: коли все починалося, на хвилі “Росія, Путін прийде”, когось підкупили, хтось піддався російській пропаганді чи з інших причин близько 5 тисяч чоловіків пішли воювати за сепаратистів. Лишилися дружини, діти, які чекають своїх чоловіків. Це дуже складні речі. Війна, яка триває четвертий рік, порушила сім'ї, принесла багато горя. Хлопці стомлені, хоч мають сильний бойовий дух, ні на що не скаржаться.

— Як до Вас ставиться влада на місцях?

— Стало гірше, ніж раніше. Не забороняють, але й не допомагають. Ховаються. Місцеві керівники залякані, не вірять цій владі. Адже за цей час мала б бути сформована державна політика, а цього нема. Держава не забезпечує достатньою мірою переселенців, мало підтримує людей із про-

для вимушених переселенців. На це нам коштів не дали, але виділили на джаз-фестиваль. Це ненормально. Якщо й проводити зараз фестивалі, то вже краще там, на сході, щоб виховувати патріотизм, щоб заходи були діяльні. Потрібна політика праведної війни. Кінематограф у цих умовах зробив, мабуть, найбільше. Знято чимало потрібних фільмів: про Майдан, АТО. Радіо щось робить, а телебачення — ні. Немає системної державної політики. Міністр культури ніби з Майдану, але, на жаль, культурна політика недостатня.

Нас воїни просять писати для них пісні. А це питання коштів, яких завжди бракує. За аранжування будь-якої пісні треба заплатити не менше 500 доларів. По можливості це робимо. Ті речі, які створені до незалежності, зал не відчуває. Зараз треба писати чесні, правдиві речі, висловлюватися переконливими простими словами, щоб це доходило до людей.

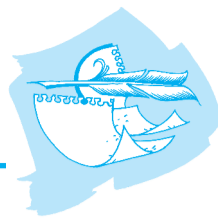
Цього разу ми дуже змінили програму. Зараз треба оптимізму, більше веселих пісень. Ми привозили “Козацький марш”, багато народних пісень, Дмитра Павличка “Лист до матері”. Коли Фемій Мустафаєв співає “Дорогу” Павла Мовчана (“Його неперожиті вінчають хрести”), — зал завмирає. Фемія Мустафаєва завжди просять заспівати кримськотатарську пісню.

Непогано сприймають рок-гурти, рокова енергетика тут потрібна. Намагаємося бути на вістрі часу.

Спілкувалася Надія КИР'ЯН







# Валерій ГУЖВА. Талісман

у липні Дід Мороз, у грудні куш малини,  
і бабка-вертоліт запрошує в політ,  
і ми в колісці сну до подвигів голінні,  
і глобусом в руках нам цілий білий світ.

Та йде натомість день, безжальний інквізитор,  
і України яв стає тобі в очу.  
Зі сходу приліта пропахлий димом вітер,  
і вибухів луну на всю країну чує.

Шкода — оці рядки не вогнепальна зброя,  
найправедніший гнів — не вибухи гранат.  
Днесь Україна нам — не легковірна Троя,  
не похитнеться наш державний маєстат.

Щонайтемніша ніч завжди підвладна дневі.  
Сміються уві сні безгрішні малюки.  
Пошли, Всевишній, їм бездонне чисте небо  
віднині — й на роки. Віднині — й на віки.

Нарешті ніч. Ти сам. Ніде нікого.  
І тиша, що рятує. Ти мовчшиш.  
Лише душа кричить: "Що ти накоїв?  
Ти ж помиратимеш від самоти!"

Ти станеш плюсклим жебраком при церкві,  
ніхто тобі не кине і гроша.  
В самотині від ранку і до смерку  
не витримаю я, твоя душа.

Верни її, згорьовану вигнанку,  
ти ж її любиш аж до німоти,  
і гордості трикляту лихоманку  
пошли, самітнику, під три чорти!"

...І вибухнула тиша, як граната,  
що в твої окоп влетіла, як чума.  
Якщо не розучилася прощати —  
вмоли її вернутись, бо нема

тобі без неї ради і розради,  
самотина отруїть день і ніч.  
Верни собі серпневі зорепади —  
веснянки на крильцятах білих пліч.

Розрада і біда моя — самотність.  
Увімкнено життя автопілот.  
Байдужість забирає у полон.  
Перетікає вчора у сьогодні.

На самоті вігійствуєш, бува,  
і кров зненацька б'є в холодні скроні,  
та голка затупилася в патефоні,  
і чути нерозбірливі слова.

Нарешті самота, як терапевт,  
і заспокоїть, й вигидає ліки,  
і пахнутиме кмином й базиліком  
прописаний латинкою рецепт.

Той папірець, як буси туарег,  
доскіпливий провізор повивчає  
і відповідь: — Такого в нас немає,  
то, певно, каббала чи оберег...

Що ж, як нема в аптеці — то й нехай,  
знайдеться, може, у звичайнім шинку.  
Я обніму самотність, наче жінку,  
з якою перейшов і пекло, й рай.

Й засвітиться оте ім'я мені,  
яке і хміль, і самоту здолає.

Я знаю, що завжди мене чекає  
та жінка, теж самотня день при дні.

Ті мені світишся, як і колись,  
як була безнадійно ще молодою.  
Не у люстро — в очі мені дивись,  
молодильною вмийся водою.

Я раніше думав, що пізня любов —  
жалюгідна вигадка сльозливих поетів.  
Помилявся, як усі жовтороті, либонь,  
для котрих не існує авторитетів.

Ти мені світишся попри роки,  
попри приписа долі жити нарізно.  
Доторк долоні, доторк шоки —  
любов не відає слова "запізно".

Бачу інколи так, ніби зі сторони:  
йде собі пара — в літах обоє.  
Певно, подружжя, навряд чи коханці вони,  
байдуже всім, лиш одне непокоїть:

світиться жінка, і він ніби теж.  
Так не буває, бо ж не молодята!  
Відблиск прощальних осінніх пожеж  
в них на обличчях, як спалахи свята.

Ти мені світишся досі. Пробач,  
що на порозі літа призахідні.  
Шкода, що пізно знайшлися об'я.  
Щастя, що світло твоє не поблідло.

Не йди. Побудь ще при мені.  
Устигнеш скуштувати волі.  
Світанку промені скісні  
ламаються на видноколі.

Утисячне я обійму  
твою прощальну вже голизну.  
Усі "навіщо" і "чому"  
звучать наївно і запізно.

Звикатиму пірнати в ніч  
неісходиму і самотню,  
й постеляться шербаті дні,  
неначе сходи у пресподню.

Перетерплю. Перелюблю,  
хоча навряд чи це можливо.  
Вогнем пекельним запалю  
і спогади, й думки ревниві.

Перепалю оцю біду,  
і попелище геть розвію,  
та іншу жінку приведу,  
до неї звикнути зумію,

але, кохаючись вночі,  
боюсь трикрати і стократи  
на зацілованім плечі  
твоім ім'ям її назвати.

## Романс

Вночі, коли болить і завмирає серце,  
коли все'дно тобі, живеш чи не живеш,  
зіходить за вікном твоє циганське сонце,  
І, як колись, дзвенить кришталюна долі креш.

І ти, іще дівчам, ідеш мені в обійми,  
і срібло із небес мов німб круг голови.  
Хоча мої літа мене лишають бігма,  
і не повернеш їх, зови чи не зови,

ти все одно мені, як і давно, кохана,  
у місячнім вбранні й при сонці золотім,  
і ми йдемо крізь ніч у вранішнім тумані,  
байдуже, що за ним осіння заметіль.

Циганським сонцем ти, мов молоком, облига,  
знайома стільки літ, моя до німоти,  
онучка Мессалін, дочка мадонни Літти,  
мою останню ніч дай вдох переписати.

Ті голоси, що вже не прозвучать...  
Та все одно поінколи їх чути.  
Непогасима пам'яті свіча  
нам не дає колишнього забути.

Лунає голос, та бракує слів  
тому, хто нагадав тобі про себе.  
Зупиниш крок на грішній цій землі  
і довго мовчки дивишся у небо.

Немає журавлів серед зими,  
даремно сподіватися на диво.  
Царює тиша. Небеса німі.  
Як гірко почуватися щасливим,

коли із німоти глухих небес  
торкнеться не забутий голос слуха.  
Дай Боже, щоб і мій колись воскрес  
на мить —  
і для коханої, і друга.

Розгублені обличчя городян —  
неначе перелякані вчорашнім,  
і приском ще пострілює Майдан,  
і лайкою в новинах слово "рашн".

З Петровських збаламучених часів,  
із зашморгу холопів Катерини  
збережено звучання рідних слів,  
і з них найперше слово — Україна.

В часи, коли вертається пітьма,  
коли майбутнє заступають хмари,  
тоді в народі вибору нема:  
або забути остогидлі чвари

і стати за державу як один,  
або піти у пахолки колишні.  
Спаси і захисти, небесний Син,  
Помилуй нас і сохрани, Всевишній.

Перо "рондо", яких тепер нема,  
я вставив у шкільну звичайну ручку.  
Рік сорок сьомий. За вікном зима.  
Писалось і незвично, і незручно.

Перо "рондо", не "вісімдесят шість",  
вмокав в чорнильницю-невиливайку,  
і радісно було малій душі  
вважати: відтепер ти усезнайко,

і пишеш ти тепер не як усі,  
і літери виходять особливі,  
і що на світі білому єси  
один такий, удатний і кмітливий.

...Перо "рондо". Давноминутий час.  
Яксь пропадає архаїчна марка.  
Своє минуле в кожного із нас.  
Давно в руці тримаю ручку "паркер",

та все ж нема отого відчуття,  
що напишу щось путнє, небувале,  
і стану знаменитим за життя...  
Перо "рондо". Наївне і зухвале.

\*\*\*

Росте нова трава на випаленім лузі,  
і пам'ять, мов жива, здригається вночі,  
і сниться — майже так, як повний штоф п'янозі,  
що, буцім, відтепер ти знаєш, що почім.

Немовби сенс життя відкривсь тобі нарешті,  
і віднайшлась вона, загублена мета,  
і Ласло Керекеш, знайомиць з Будапешта,  
як много літ тому, "Годь воль?" тебе пита.

"Усе гаразд, старий", — відказуєш навзаєм,  
розпитуєш його, як жив увесь цей час —  
немовби стоїмо обидва на вокзалі,  
й прощальні поїзди вже подано по нас.

"Що далі?" — не питай своєї долі всеу.  
Спокійно на душі. Жде неодмінно фарт.  
Глобальних запитань для тебе не існує,  
узагалі про них і думати не варт.

Парує на столі ранкова тиха кава,  
і видива нічні розтали, мов туман,  
і жінка дорога з обличчям нелукавим  
на весь грядущий день тобі як талісман.

Росте нова трава. Новітні покоління  
новітнього життя п'ють швидкоплинний фреш.  
І Ласло Керекеш, до витівок голінний,  
допіру подзвонив і кличе в Будапешт.

\*\*\*

Актрисі сімдесят. По телеку йде фільм,  
в якому грала роль. Було тоді їй двадцять.  
Що в неї на душі? Ні чорт, ні серафим  
у тій страшній пітьмі не зможуть розібратись.

Вона і досі там, де молодість, азарт,  
її герой — партнер, закоханий, мов хлопчик.  
Тривалий крупний план, і на щоці сльоза,  
і Пастернака вірш, отой, де "Аве, Отче".

Життя, що в нім жила, якого вже нема,  
лиш дивом збереглося на плівці ацетатній.  
Там, за вікном, весна, а на душі зима,  
і не змінити вже оцю неадекватність.

"Бабуся-резонер" — невтішне амплуа.  
На старість прижилась в театрику заштатнім.  
Спливає давній фільм, і час її сплива  
в самотині плиткій і в безладові хатнім.

Скінчився ретрофільм. І треба грати знов  
увечері стару в якійсь бездарній драмі...

...Актриса молода знімається в кіно.  
Її сниться Голлівуд і вілла у Майямі.

\*\*\*

Її Величність Ніч, володарка пітьми,  
крокує босоніж нечутно, мов лисиця.  
Під омофором сну дїтьми стаємо ми,  
і нам, як дітвакам, чого лиш не наснитись:





“Звертаємося до поетових нотаток від 27 липня 1857 р. — унікальних, зокрема, міркуваннями мистецтвознавчого характеру”.



Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка

# Шевченковому Щоденнику — 160 років

Продовжуємо проект, присвячений 160-річчю від початку в червні 1857 р. Шевченковому Щоденнику, який поет вів до травня 1858 р., а в липні подарував М. М. Лазаревському. Щомісяця ми публікуватимемо один-два записи Тараса Григоровича з авторськими коментарями історика-шевченкознавця Володимира Мельниченка.

Сьогодні звертаємося до поетових нотаток від 27 липня 1857 р. — унікальних, зокрема, міркуваннями мистецтвознавчого характеру.

У тексті Щоденника курсивом виділено слова, що коментуються.

гослов проповедує на острові Патмосе во время праздника бакханалий”, о которой я случайно прочитал в “Русском инвалиде”, что она показывается в Петербурге публично в пользу раненных в Севастополе. Не знаю, почему я имею выгодунее понятие о картине Моллера, чем о многолетнем произведении Иванова.

...Ираклий Александрович...

Усков Іраклій Александрович (1810—1872) — нащадок корінних запорожців, комендант Новопетровського укріплення з 1853 р., майор, згодом підполковник, відіграв позитивну роль у засланському житті Шевченка. Поет по-доброму згадував І. О. Ускова у багатьох листах із Мангшлака, написаних у 1853—1857 рр., та в Щоденнику. Скажімо, в червні 1857 р. писав М. М. Лазаревському: “Ираклий Александрович (щоб його лихо не знало) великий мені приятель... Він мене п’ятий рік годує і напуває”.

...“Русском инвалиде...”

“Русский инвалид” — військова газета, що виходила в Петербурзі у 1813—1917 рр. У літературному додатку до газети від 17 березня 1857 р. було надруковано Шевченкову поезію “Заворожи мені, волхве...” під назвою “Пустка”, без прізвища автора. Через чотири роки, 2 березня 1861 р., тобто невдовзі після смерті Шевченка, редактор газети П. Лебедев згадував, як “М. С. Щепкін, зупиняючись від сліз на кожному кроці, прочитав нам у 1856 р. ці вірші в Москві”.

...картина Иванова “Иоанн Креститель” окончена!

Ішлося про картину російського художника Іванова Олександра Андрійовича (1806—1858) “Явлення Христа народу”. Знаючи, що над цією картиною художник працював два десятиліття, Шевченко побоювався, чи не вплинуло це негативно на її художню свіжість і життєву розквітлість, чи не зів’яла “розкішна квітка” від довгого, надлишкового поливання. Вийшло так, що, познайомившись зі знаменитою картиною після повернення до Петербурга, Тарас Григорович не змінив свого скептичного ставлення до неї.

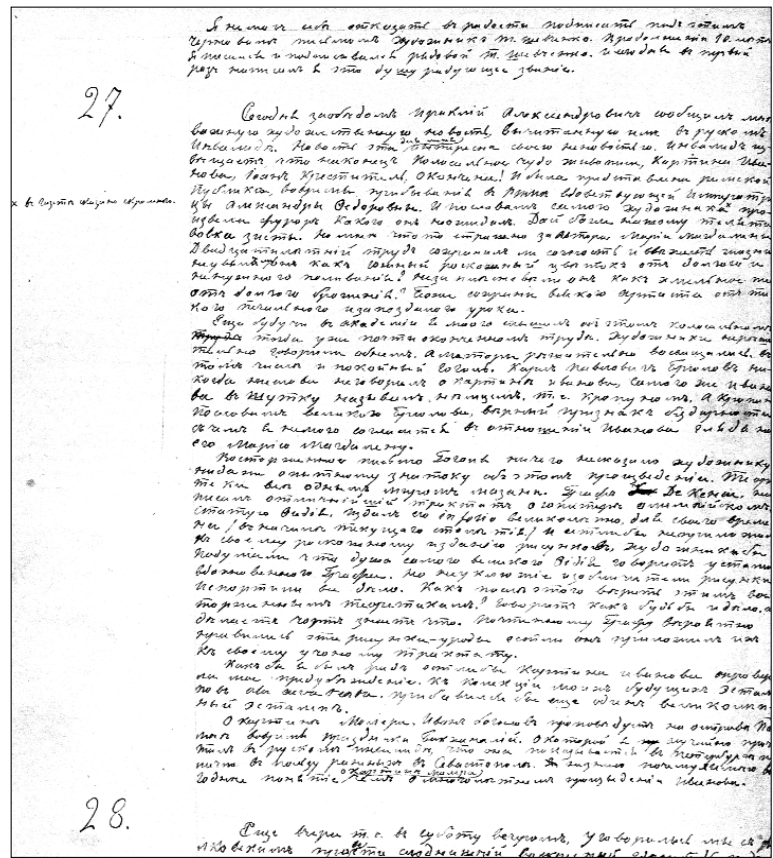
Щодо цього у спогадах Шевченкового приятеля князя 1850-х рр. М. Д. Новицького є цікавий, але мало ким помічений штрих: “Водив він мене і по академічному залу, говорячи про художество й подовгу зупиняючись біля різних більш або менш відомих картин, а особливо біля знаменитої картини Іванова “Явлення Христа народу” і брюлловської “Облоги Пскова”. Перша його захоплювала своїми деталями, а особливо окремими фігурами, але в цілому він був недовольний: “Страшно вимовити, — говорив він, — а в цілому... ну, точно гобельн!” (Спогади про Тараса Шевченка. К., 2010. С. 410).

У листі до С. Т. Аксакова від 15 липня 1858 р. Шевченко жорстко писав: “В Академии выставлена теперь картина Иванова, о ко-

торой было много и писано, и говорено, и наделала синица шуму, а моря не зажгла. Вязло, сухое произведение. Повторился Овербек в самом непривлекательном виде”.

Німецький художник Овербек Фрідріх (1789—1869) був главою школи художників-романтиків, так званих “назаретян”, які вдавалися до ідеалізації середньовічного мистецтва, відмежовуючись від реальної дійсності та суспільних проблем. Але, на думку сучасних шевченкознавців, “зіставлення з ним О. А. Іванова безпідставне: насправді творчість О. А. Іванова, полемічно спрямована проти естетичних принципів і творчої практики Ф. Овербека, була перейнята глибокими й тривожними суспільно-значущими роздумами, волелюбними прагненнями, гуманістичним змістом (що відзначала вже тогочасна критика в особі О. Герцена й М. Чернишевського) і станови-

ну таємної політичної поліції — його начальнику В. А. Долгорукову про зміст Шевченкової комедії “Сон” чиновники навіть через десять років — у жовтні 1858 р. не посміли нагадати про ці вбивчі рядки. Зате вони старанно переказали антицаристський зміст поезії: “Із рукописних його творів більше уваги за шкідливим спрямуванням вірш його “Сон”. Тут Шевченко представляв себе уві сні й перенесенням спочатку в Сибір, згодом у Москву і, нарешті, в С.-Петербург. У Сибіру він бачить злочинців у рудниках і в ланцюгах, які гинуть під ударами покарань; у Москві описує виснаження військ на параді, а в С.-Петербурзі — зібрання в паладі. В зібранні союда, за його словами, чекали государя імператора з трепетом, і коли він вийшов, усі вельможі мовчки оточили його; розмова йшла про отчизну, петлиці й ос-



ла важливий етап у розвитку російського мистецтва на шляху до реалізму” (Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 6. К., 2003. С. 458).

...вдовствующей императрицы Александры Федоровны.

Ішлося про вдову Миколи І (до заміжжя — принцесу пруську Фредеріку Луїзу Шарлотту Вільгельмівну), російську імператрицю Олександру Федорівну Романову (1798—1860), яку нещадно висміяв Шевченко у комедії “Сон” (1844):

... аж ось і сам,  
Високий, сердитий,  
Виступає; обок його  
Цариця-небога,  
Мов опеньок засушений,  
Тонка, довгонога,  
Та ще, на лихо, сердешне,  
Хита головою.  
Так оце-то та богиня!  
Лишенько з тобою.

Характерно, що в довідці канцелярії III відділу — вищого орга-

танні маневри; кожний намагався стати ближче до імператора, щоб удостоїтися отримати від нього лямаса чи хоч би півляпаса; государ підійшов до найстаршого, ткнув йому в обличчя; вельможа, зі свого боку, ткнув наступного за ним, цей — наступного, і, таким чином, стусан звернувшись усіх — від першого до того, який стояв біля дверей; а в зібранні розляглося: ура, ура, ура! В іншому місці козаки виражаються у нього: “О царю поганый, царю проклятый, лукавий, аспиде неситий!” (Точно цитували жандармські канцеляристи поета! — В. М.). Шевченко вдається до всіх ідких і пасквільних виразів, де тільки торкається государя імператора і взагалі росіян. У кінці “Сну” він уявляє себе перед пам’ятником, спорудженим Петру І-му Катериною II, і виливає жовч свою, як на того, так і на іншу, кажучи, що Петро I придушив свободу Малоросії, а Катерина II довершила почате ним”

(Т. Г. Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814—1861. К., 1982. С. 299).

Зауважу, що поема “Сон”, у якій поет уперше звинуватив саме Москву в нарузі над українською нацією, написана після першого відвідання поетом міста в лютому 1844 р. Існує переконалива версія, що тоді О. М. Бодяньський познайомив Шевченка з книгою французького мандрівника маркіза Астольфа де Кюстіна (1790—1857) “Росія в 1839 році”, що вийшла в світ у Парижі в 1843 р. і користувалася великою популярністю в Росії. Саме в ній розповідалося про “надмірну худобу” російської імператриці та про те, що нервові конвульсії спотворювали риси її обличчя, “примуючи іноді навіть трясоти головою”. А де Кюстін пояснював це наслідками потрясіння, викликаного виступом декабристів у день коронації її чоловіка: “Вона ніколи не могла поправитися від хвилювання, пережитого нею в день вступу на престол”.

Нагадаю, що навіть у день смерті російської імператриці 20 жовтня 1860 р. поет відгукнувся жорстким віршем, який свідчив, що глибина ненависті до неї нітрохи не згасла:

Хоча лежачого й не б’ють,  
То і полежать не дають  
Ледачому. Тебе ж, о суко!  
І ми самі, і наші внуки,  
І миром люди проклянуть!

Дай Боже нашому теляти вовка зяисти.

Українське народне прислів’я. Говориться жартівливо про що-небудь непосильне, неможливе для здійснення ким-небудь.

...автора “Марии Магдалины”

Ішлося про картину О. А. Іванова “Явлення Христа Марії Магдалині” (1835).

...сохранил ли сочность и свежесть жизни...

Між іншим, у липні 1858 р., тобто, за рік після Шевченка, коли картина О. А. Іванова вже була в Петербурзі, мистецький журнал “Иллюстрация” писав: “Картина ця має мало недосконалоостей, але всі вони зливаються в одному головному недоліку. Цей недолік картини в тому, що писалася вона 20 років. Вона прекрасна, проте як згадаєш, що Іванов писав її 20 років, стане досадно...” Таким чином, Шевченко мудро передбачив тодішнє сприйняття полотна серед багатьох художників і в суспільстві...

Проте хто нині згадує, скільки років працював художник над справді прекрасною картиною...

Еще будучи в Академии...

Тарас Шевченко навчався в петербурзькій Академії мистецтв у 1838—1845 рр.

...тогда уже почти оконченом труде.

Справді, зробивши перші ескізи до картини у 1833 р., О. А. Іванов уже в 1837 р. переніс композицію на полотно, а наступного року відтушував і тердесьюною (темно-жовтою фарбою). До 1845 р. картина була фактично завершена, за винятком деяких штрихів. Шевченко був абсолютно точним!

...в том числе и покойный Гоголь.

Шевченко зарахував М. В. Гоголя до числа “аматорів”, тобто, непрофесіоналів, любителів у га-





лузі живопису. Втім, у цьому випадку Микола Васильович упродовж багатьох років духовно супроводжував створення О. А. Івановим картини “Явлення Христа народу”, зокрема, даючи художнику доречні й глибокі поради. Скажімо, ще в березні 1844 р. М. В. Гоголь писав О. А. Іванову: “Насчет картины вашей скажу... что до тех пор, пока не одолеет вами досада, а может быть, и совершенное отчаяние при мысли, что картина не будет кончена, до тех пор она не будет кончена”. Гоголезнавці припускають, що саме з цим листом пов’язаний запис, зроблений О. А. Івановим у чорновому зошиті влітку 1844 р.: “Згадую останній лист Гоголя і силкуюся встати на нову, ним вказану мені ступінь”.

#### Карл Павлович Брюллов...

Брюллов Карл Павлович (1799—1852) — російський художник, професор петербурзької Академії мистецтв, учитель Шевченка. Працював в історичному, пейзажному та портретному жанрах, створив монументальні розписи релігійного характеру: “Велика его слава! И необъятен его гений.” (Тарас Шевченко).

Взяв активну участь у звільненні Шевченка з кріпацтва, намалювавши портрет В. А. Жуковського, що був розіграний у лотерею у царській родині, і на одержані гроші молодого поета купили 22 квітня 1838 р. із кріпацтва у П. В. Енгельгардта. Приятель Тараса Григоровича А. М. Мокрицький записав у щоденнику 31 березня 1837 р.: “Показал его (Т. Г. Шевченка. — В. М.) стихотворение, которым Брюллов был чрезвычайно доволен, и увидя из оною мысли и чувства молодого человека, решился извлечь его из податного состояния...” З іншого боку, Брюллов оцінив і талант Шевченка-художника! Найпершим доказом є те, що він узяв його собі в учні й навіть поселив у своїй майстерні.

Образ К. П. Брюллова Шевченко відтворив у повісті “Художник”. Помер у Римі у 1852 р. Пам’ятає останню фразу цього твору? “Незабвенный Карл Великий уже умирал в Риме”.

#### ...кропань... верный признак бездарности...

У словнику Шевченкового сучасника і знайомого В. І. Даля: “Кропать — работать... дурно, не умеючи, кой-как...”

До речі, у В. І. Далі “кропань” відсутній — це поетів словотвір, який є синонімом “кропателя”, тобто, партача, писаки, віршомазя...

#### ...я не могу согласиться в отпущении Иванова...

Тож у Шевченка був особистий погляд на полотна О. А. Іванова, незалежний від точки зору К. П. Брюллова. Як бачимо, з щоденникового запису, поет був би радий, якби зустріч із представленою картиною “Явлення Христа народу” спростувала його упередження. Проте не сталося!

#### Восторженное письмо Гоголя...

Ішлося про лист М. В. Гоголя “Исторический живописец Иванов” у книзі “Выбранные места из переписки с друзьями”, виданій у Петербурзі 1847 р. Цю книгу Шевченко одержав у 1848 р. від В. М. Репніної.

За десять років до закінчення картини М. В. Гоголь розповідав про неї, напевне, недостатньо, щоб його читачі уявили повністю, але наголосивши на тому,

що знаменна мить і художня мета картини — зобразити звернення людини до Христа: “Где мог найти он образец для того, чтобы изобразить главное, составляющее задачу всей картины — представить в лицах весь ход человеческого обращения ко Христу? Откуда мог он взять его? Из головы? Создать воображением? Постигнуть мыслью? Нет, пустяки! Холодна для этого мысль и ничтожно воображение...”

Нет, пока в самом художнике не произошло истинное обращение ко Христу, не изобразить ему того на полотне. Иванов молил бога о ниспослании ему такого полного обращения, лил слезы в тишине, прося у него же сил исполнить им же внушенную мысль; а в это время упрекали его в медленности и торопили его!”

На мій погляд, лише М. В. Гоголь намагався тонко й чутливо пояснити справжню причину довготривалої роботи О. А. Іванова. Не можна погодитися з Шевченком, що гоголівські рядки нібито нічого не сказали ні художнику, ні навіть досвідченому знавцеві, про знамените полотно й віднести Миколу Васильовича до теоретиків, які одним миром мазані.

#### Граф де Кенсі...

Катрмер де Кенсі (1755—1849) — відомий французький археолог і письменник-мистецтвознавець, видний адміністратор Французької академії, кавалер ордена Почесного легіону.

Був членом Комуні Парижа, депутатом Законодавчих зборів, а згодом став роялістом. Наполеон Бонапарт, пам’ятаючи про це, тримав його на відстані від державної влади, проте граф продовжував активну творчу й адміністративну діяльність.

В Росії ім’я Катрмера було маловідомим. Досі висловлюється думка, що в XIX столітті в країні популярною була лише його біографія Рафаеля Санті (1483—1520), видана у 1824 р.

Важлива Шевченкова згадка про Катрмера де Кенсі заслуговує на те, щоб інформацію про нього було вміщено в майбутніх шевченкованих енциклопедіях і словниках.

#### ...отличнейший трактат о “Юпитере Олимпийском”

Шевченко точно визначив видання Катрмера де Кенсі (1815), як “вечний трактат”, тобто наукову працю, в якій докладно розглянуто конкретну проблему, а саме: автор доводив, що античні скульптори покривали мармурові статуї фарбами, тобто вони були кольоровими, а не білосніжними, і лише час позбавив їх від пофарбування. Це було відображено вже у повній назві книги, де йшлося про “мистецтво античної скульптури в новому світлі” та про “відтворені в кольорі скульптури”. Вже у назві зазначалося, що скульптури покривали пластинами зі слонової кістки та золота. Все це й викликало обурення Шевченка.

Книга Катрмера де Кенсі вийшла невеликим накладом і була маловідомою в Росії. Те, що Шевченко був знайомий з нею, ще раз яскраво підтверджує його справді європейський діапазон освіти і самоосвіти.

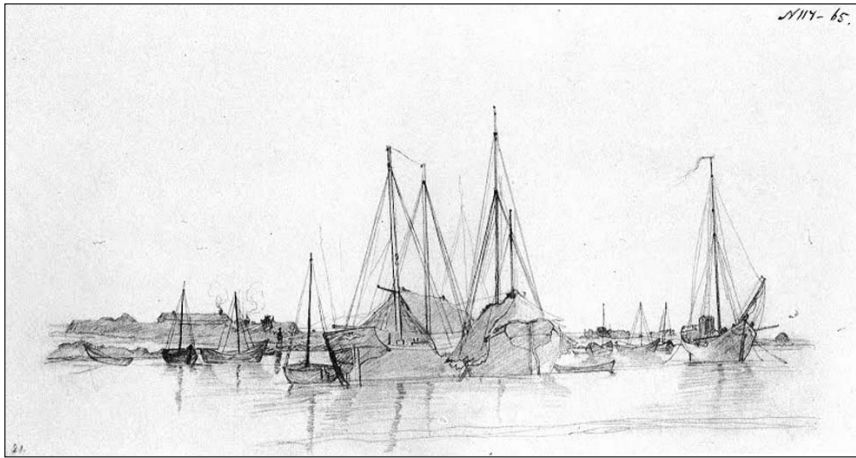
#### ...великого Фидия...

Професійно точна оцінка Шевченка. Фідій (початок V ст.

до н. е. — близько 432—431 рр. до н. е.) — справді великий, уславлений давньогрецький скульптор, автор грандіозних статуй Афіни Промакос, Афіни Парфенос, Зевса (у римській міфології — Юпітера) Олімпійського. Вважається одним із основоположників європейського мистецтва. Тарас Григорович згадував Фідія в повісті “Художник”, з чого видно, що відомості про скульптора він отримав насамперед від К. П. Брюллового.

#### Издан... in folio...

У В. І. Далі: “Книга, обрезом (форматом) в сложенный пополам цельный лист бумаги”. Тобто, на половину паперового листа.



Т. Шевченко. “Шхуни біля укріплення Кос-Арал”. 1849 р.

#### Но неуклюжие изобличительные рисунки испортили все дело.

Книга Катрмера де Кенсі містила 31 ілюстрацію, переважно розфарбовані гравюри, за визначенням Шевченка, “малюнки-виродки”. Тарас Григорович, очевидно, сприйняв версію графа, як таку, що не ґрунтується на реальній дійсності, не є доказаною, переконливою. В цьому немає нічого дивного, ідею Катрмера де Кенсі протягом усього XIX століття практично ігнорували вчені та мистецтвознавці, не всі приймають її і нині.

Важливо відзначити, що Шевченко вмотивовано називає Катрмера теоретиком, той, справді, досі відомий, як теоретик класицизму та наслідування мистецтвом природи. У спеціальних новітніх публікаціях за кордоном зазначається, що “теоретичні твори Катрмера розглядаються насамперед у контексті сучасних йому художніх уявлень і течій, у полі протистояння класицизму і романтизму”.

Проте в даному випадку акцентує увагу на значно ширшій проблемі, сформульованій Шевченком у наступній питальній фразі, що коментується.

#### Как после этого верить этим восторженным теоретикам?

У цьому конкретному запису виразно виявлено глибоку Шевченкову іронію чи навіть відразу щодо людей, зокрема пов’язаних із наукою, котрі полюбують абстрактно розумувати, беззмістовно теоретизувати, зловживати пустослів’ям.

Нагадаю, як у передмові до нездійсненого видання “Кобзаря” (1847) поет викривав облудність великодержавних теоретизувань про “безперспективність” української літератури і необхідність писати лише російською мовою, висміював учених розумників, які “не бачили нашего народа — так, как його Бог сотворил”: “Щоб знать людей, то треба пожити з ними. А щоб їх списувати, то треба самому стать чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу. Отойді пишуть і дрюкуют, і труд ваш буде трудом чесным. А на

москалив не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своему, а ми по-своему. У їх народ і слово, і у нас народ і слово”.

Таким є, здається мені, найсильніший Шевченків урок, як розпізнати натхненних марнотрателів і марнословів, які роблять чорт знає що.

#### К коллекции моих будущих эстампов а la aquatinta...

Аquatinta — метод гравіювання, що полягає у протравлюванні кислотою поверхні металеві пластина з наплавленим асфальтовим чи каніфолевим пілом і з зображенням, що наноситься кислотостійким лаком.

Ще у січні 1857 р. Шевченко в

цем, а не офортистом. Якщо вже й казати про вчителів, то справжнім керівником Шевченка був Рембрандт” (Див. Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 3. К., 2013. С. 210).

Справді, Тарас Григорович завжди був високої думки про творчість голландського живописця і графіка Рембрандта Харменса ван Рейна (1606—1669), розвивав його творчі принципи. Польський історик і художник Шевченків товариш на заслання Б. Ф. Залеський свідчив: “Дуже високо цинив Рембрандта і в своїх роботах шукав звичайно сильного, а навіть фантастичного освітлення, на взір голландського майстра”. Б. Г. Суханов-Подколзін, який хлопчиком (1858—1860) брав уроки малювання у Шевченка, згадував: “...В керівники та наставники він обрав собі великого майстра... Рембрандта, старанно й усидливо копіюючи його найважчі твори”. Зокрема Тарас Григорович виконав кілька рисунків пером окремих персонажів гравюри Рембрандта “Смерть Марії”, технікою штрихованого офорта зробив копії з його офортів “Автопортрет Рембрандта з шаблею”, “Лазар Клап” і “Поляк з шаблею і палицею”.

Отже, спираючись на Рембрандта ван Рейна, Шевченко самостійно збагатив техніку гравірувального мистецтва, справивши своєю творчістю позитивний вплив на подальший розвиток гравірування в Росії та в Україні.

16 квітня 1859 р. Шевченко подав на розгляд ради Академії мистецтв два естампи — “Притча про робітників на винограднику” з картини Рембрандта і “Приятелі” з картини академіка І. І. Соколова. Того ж дня рада ухвалила визначити для нього “програму на звання академіка гравірування на міді”. Два названі офорти та офорт “Старець на кладовищі” були представлені на академічній виставці у травні 1859 р. Восени художник подав на виставку ще п’ять офортів та автопортрет олійними фарбами. Крім того, на звання академіка Шевченко представив естамп “Вірсавія”. Гравюра з картини Карла Брюллового. Внаслідок 2 вересня 1860 р. рада Академії мистецтв ухвалила надати Шевченкові звання академіка з гравірування, а 4 вересня цю ухвалу оголосили на урочистих зборах.

#### О картине Моллера...

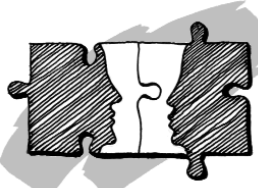
Моллер Федір Антонович (Отто Фрідріх Теодор; 1812—1875) — російський художник, академік петербурзької Академії мистецтв з 1840 р. Учень К. П. Брюллового. Протягом 1857—1860 рр. очолював Рисувальну школу для сторонніх учнів Академії мистецтв.

Шевченко був із ним знайомий під час навчання. Йому подобалася картина Ф. А. Моллера “Апостол Іоанн Богослов проповідує на острові Патмосі під час свята Вакха”. С. А. Гальченко справедливо зауважив, що йдеться про “високої мистецької вартості картину Моллера... за яку той одержав звання професора”. Втім, Шевченко зізнавався, що сам не знає, чому надає перевагу цьому твору перед полотном О. А. Іванова. Відомо, що в поетові часи й нині “Явлення Христа народу” — незмірно знаменітійший і шанованіший твір, аніж картина Ф. А. Моллера.

#### ...в пользу раненных в Севастополе.

Ішлося про поранених у Кримській війні 1853—1856 рр., що досягла найвищої напруги в Севастополі.





Ольга ЯВОРСЬКА,  
Львівщина

## Кораблик щастя

— Чому у тебе так багато однакових фігурок?

— Це пішаки. Вони ідуть у бій першими, першими й гинуть. Але інколи, пройшовши мужньо через поле битви, вибиваються у королеви, у вежі. Буває, що від малого пішака залежить перемога. Дивись, яка гарна королева, її ще називають ферзею.

— А ось коні, — добавила Яринка.

— І звідки ж ти дізналася? — засміявся Олексій. — Я ще всі фігури лакуватиму.

— Хочеш, я тобі притчу розповім? Пливе у небі хмаринка, а назустріч їй сонце. — Ну й квола ж ти і малюєш, — сміється сонце. — Нічого ти не можеш, якщо і покропиш дощем, то тільки на невеличку ділянку землі. От я цілу землю зігріваю.

Хмаринка підпливла близько і затулила сонце. Зразу спохмурніло навкруги, сумно так стало...

— Ну і притча! Нісенітниця якась. Сама придумала?

— Сама, — зізналася Яринка. — Мені здається, що щастя апельсинового кольору, а кораблик щастя повинен бути блакитним із білими вітрилами.

— А я тобі змайструю зелений човен і заповню його колорадськими жуками. Згода?

— Тобі так не вдається, — дзвінко сміється Яринка, закинувши назад голову.

Вона ще довго сиділа біля Олексія, спостерігаючи за його спритними руками, що чаклували над шаховими фігурами.

\*\*\*

Суботній сніданок зібрав усіх разом. Яринчина мама, висока вродлива блондинка, подавала на стіл, обнімаючи усіх лагідним поглядом. Щастя світилося в її голубих очах.

— Іжте, діти, зараз принесу торт із кавою. Бери, Лесику, відбивну, помідори.

— Не називайте мене так, тільки мама могла мене так називати, — похмуро відповів Олексій, не підводячи очей. Батько з докором подивився на сина, але поглядом не зловив.

— Я сьогодні їду на авіашоу в Скнулів, щоб ти не хвилювався, — підвів нарешті похмурий погляд на батька.

— Олексію, візьми мене з собою, ну, будь ласка, будь ласочка, — залебедила Яринка.

— Ну і придумала. Напевне, я з тобою водитися буду. Поїдь, якщо хочеш, з подружками, з мамою.

— З якими подружками? Я ж нікого не знаю у вашому районі. Я хочу на літаки подивитися, на парашутистів.

— Може, ми всі разом поїдемо, цілою сім'єю, — обізвася тато.

— Ну ви їдьте собі, а я ще на Личаківське кладовище зайду.

— Ми могли би всі разом туди піти, віднести квіти на могилу, помолитися, — тихо сказала Яринчина мама.

— Ідть собі куди хочете, робіть що хочете, а мені дайте спокій, — нервово підвівся з-за столу Олексій і, грюкнувши дверима, пішов із кімнати.

Деякий час усі мовчали.

— Він за своєю мамою сумує,

а взагалі він хороший, — порушила мовчанку Яринка.

— Підемо на авіашоу, добре? Ну мамо, татку, — Яринка переводила благальний погляд із матері на батька. Вона ніколи не знала іншого тата і тому зразу полюбила Олексієвого, як рідного.

\*\*\*

На летовище Олексій пішов із друзями — Олегом і Русланом. Святова атмосфера, чудова музика допомогли розв'язатися, і він призабув батька і його нову сім'ю. Навколо гуляли люди, сміялися діти. Всі були святково одягнені, із захопленням спостерігали за тим, що відбувалося в небі. Хлопці відчували себе дорослими й вільними. Випили по пляшці пива у виїзному кафе "Славутич", після чого знову пішли ближче до літаків. Раптом Олексій побачив своїх. Вони йшли серед натовпу, тримаючи за руки Яринку. Вона весь час щось говорила, повертаючи голову то до мами, то до тата. По-



чуття ніжності до дівчинки жило у серці Олексія з першого дня їхнього знайомства. Чисті, світлі Яринчини очі випромінювали таку ширість і доброту, що не любити її було неможливо. Він деякий час дивився їм услід, а потім, повернувшись, пішов із друзями у протилежний бік.

Купивши по морозиву, хлопці з ширим захопленням стежили за супервиглядом СУ-27, що демонстрував фігури вищого пілотажа. Із завмиранням серця Олексій дивився, як він виконував "кобру", сміливо опускався вниз. Усі сміялися, аплодували. І раптом літак, перекинувшись у повітрі, полетів на натовп людей. Пролунав страшний вибух, хмари вогню і диму сягнули небес... У перші секунди Олексій не міг нічого збагнути. Вогонь котився у тому напрямку, куди пішла Яринка з батьками. Охопленний жахом і страшним розпачем, він побіг летовищем. Звідусіль доносилися зойки, крики, стогони.

— Туди не можна, — перекрикли дорогу військові.

— Пустіть, там Яринка, тато, тьотя Іра.

Олексій проривається і біжить летовищем крізь плачі і крики людей. Навколо мертві і поранені, рештки тіл — ноги, руки, голова дівчинки.

— Тату, Яринко!.. — уже кричить він і не чує свого голосу. — Мамо, мамочко, допоможи, щоб вони не загинули.

І раптом хлопець бачить їх, ідуть просто до нього. У батька

закривавлене чоло, кров стікає по лицю. Він несе Яринку, в обличчі якої ані кровинки. З диким розпачем Олексій обхопив руками свою коротко стрижену голову.

— Лесику, дитинко, — тьотя Іра обнімає його і цілує в чоло.

— Яринка... — плаче голосно Олексій.

— Синку, вона жива, — батько заквивавленим чолом притулює до сина.

А назустріч біжать і біжать люди...

\*\*\*

Додому прийшов пізно ввечері. Моторошна тиша залягла у помешканні... Несподівано задзвонив телефон. Це телефонувала з села Яринчина бабуся.

— Як ви там, чи не сталося з вами біди? — запитала з тривогою в голосі.

— Ми були на летовищі. Там вибухнув літак. У Яринки струс мозку і перелом ноги, тато також травмований, тьотя Іра залишилася з ними у лікарні, — розповідав Олексій.

— Боженьку, горенько яке! Я вже три години до вас телефо-

— Олексію, в холодильнику є котлети, борщ, картопля. Розігрій собі і поїж.

— Добре, — відповів стримано, хоча знав, що їсти не буде. — Як ви там?

— Татові почистили і позашили рани, Яринці також зробили операцію, вона спить. Не хвилюйся, все буде добре.

— Пробачте мені, — промовив тихо.

— Лесику, ми всі тебе дуже любимо, — раптом заплакала тьотя Іра.

Коли поклав слухавку, тиша ніби розступилася, і він виразно почув крик. Прислухався... Всюди тихо. Знову зайшов до своєї кімнати. По черзі брав у руки кожну шахову фігурку і, потримавши, клав на місце.

— Обов'язково навчу Яринку грати в шахи.

Було далеко за північ, але заснути не міг. Тільки заплющував очі, як хмари вогню і диму сягали небес, а він, огорнений холодною пеленою, біг летовищем, над яким завис замерлий крик...

Ішов Львовом, ніби кладовищем — так сумно було довкола. Душа щеміла, Олексієві було важко і боляче. Прапори, позначені чорними стрічками, наче жалобні хоругви, нагадували, що сталося велике лихо. Сліпуче сонце пливло у небі, а Олексієві було холодно, ніби хтось перетяв сонячні промені і вони не сягали людей. Здавалося, що страшна чума пронеслася над містом. Хлопцеві інколи зустрічалися люди в чорному одязі. Літній ранок розсівав смуток, звідкись доносилися жалобна музика. Притулюючи до грудей згорток, пішов до лікарні.

— Вам до кого? — запитала молода дівчина в білому халаті.

— До Косарських, — промовив тихо і відчув як страх млосно підступає до серця. — Вони всі живі?

— Звичайно, — відповіла коротко і провела його до палати.

— Лесик прийшов! — радісно вигукнула Яринка.

Вона лежала із забинтованою головою на високому ліжку, з підвішеним до правої ноги вантажем.

— Чому ти сама? — здивувався Олексій.

— Вона не сама, вона зі мною, — зауважив лікар, якого хлопець чомусь не побачив. — Зараз я піду до інших хворих, а Яринка залишиться з тобою. У випадку тривоги натискайте червону кнопку.

— Мама зараз повернеться, вона пішла до тата, він лежить у сусідній палаті, — сказала, усміхаючись, дівчинка.

— Ану відгадай, що я тобі приніс?

— Зараз, зараз... Дай подумати. Мабуть, банани, апельсини і... напевне, цукерки.

— Ось, бери, — витягнув з коробки і простягнув їй чудовий голубий з білими вітрилами кораблик.

— Ой Лесику, — вигукнула захоплено, — ти змайстрував мені кораблик щастя. Я знала, вірила, що ти колись мені його подаруєш. Які ми щасливі, правда? Ми завжди будемо щасливими, — щиро зазірала Олексієві в очі.

Здалеку доносилися похоронний плач церковних дзвонів... За невинно уб'єнними...





## Унікальні виставки до 110-річчя Олега Ольжича



Портрет Олега Ольжича

На ній представлені унікальні документи: нотатки, фотографії, археологічні замальовки, автографи з архіву літератора й ученого, який передала дружина його сина Ольга Кандиба Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ. В експозиції — дозвіл на в'їзд до Чехії Олега Ольжича і його матері Віри Кандиби, виданий 1923 року, свідоцтво про шлюб поета з Катериною Білецькою, донькою професора, проректора Українського Кам'янець-Подільського університету, шлюбний перстень із надписом “Калина”, альбом родинних фотографій, на яких є і Олександр Ольжич та усі члени родини, інший — з археологічних розкопок, дисертація “Неолітична мальована кераміка Галичини” з начерками, зробленими під час експедицій та в музеях Європи тощо. Окрім архіву, який родина Ольжичів-Кандиб, “будучи свідомою своєї ролі”, під час переїзду із Праги в Німеччину, потім у Канаду, “зберігала, як найбільший скарб”, пані Ольга передала речі, якими користувався поет, — особистий наплічник, із яким він 1941 року прийшов із похідною групою у Київ, оригінальну ляльку в українських строях. “Її, зроблену на замов-

У Національному музеї літератури України відкрилася виставка “Поет суворого життя”, приурочена 110-річчю від дня народження поета, автора збірок “Рінь”, “Вежі”, праці “Євген Коновалець”, археолога, одного з керівників ОУН, сина видатного майстра слова Олександра Олеся — Олега Ольжича.

лення, як тоді казали “українськими дамами”, Олег Ольжич подарував американській дослідниці Етель Лессер під час свого перебування в США. “За знімками, а в родині кожен рік фотографувалися, за листами можна зрозуміти атмосферу в родині” — каже Ольга Кандиба. — А за штемпелями на листівках — простежити шлях пересування Олега Ольжича. Завдяки цьому архіву також можна простежити по-

годинно і навіть похвилинно життя поета. Втім, досі залишаються не до кінця дослідженими обставини його арешту і смерті”.

З початком гітлерівських репресій поет переїздить до Львова, де 1944-го його заарештували і по-звірячому закатували вже в



свідчень, навіть звичайних протоколів затримання та допитів. За однією з версій, каже Ольга Кандиба, арештанта утримували в тюрмі, з якої радянські війська вивезли всі архіви. Тож їх необхідно шукати в Росії, звичайно, не тепер...

Директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ Микола Жулинський подякував Ользі Кандибі за збереження матеріальної пам'яті про видатного українця. Він зазначив, що науковці тепер мають упорядкувати архів, перевезення якого в Україну стало можливим завдяки сприянню посольства України в



Наплічник, українська лялька Олега Ольжича

Канаді, та підготувати його до друку і вивчення. А поет і видатний громадський діяч Дмитро Павличко зазначив, що повернення архіву до Києва, де в 1941—1942 рр. жив Олег Ольжич, налагоджуючи підпільну мережу ОУН, і де став одним із організа-



Сергій Гальченко, Микола Жулинський, Ольга Кандиба та Сергій Кот під час презентації виставки в Музеї літератури

торів Української Національної Ради, “це значна подія для нашого політичного мислення”.

А наступного дня у Національному музеї історії України відкрилася виставка “Державу не твориться в будучині, Державу будується нині...”, теж присвячена 110-річчю з дня народження українського поета, археолога і громадського діяча Олега Ольжича (1907—1944). На виставці представлені унікальні документи, малюнки, археологічні замальовки, фрагменти трипільської кераміки, фотографії, твори для дітей, дисертація та її переклад, наукові статті, автографи та збірки поезій Олега Ольжича (Олега Олександровича Кандиби), надані Інститутом літератури ім. Т. Шевченка НАНУ, Фондацією імені Олега Ольжича, Бібліотекою ім. О. Ольжича та фондами НМІУ. Також складовою виставки є планшети з інформацією та фотографіями, які висвітлюють основні етапи життя Ольжича, його діяльність як вченого, поета й політичного діяча, фотографії О. Ольжича в дитинстві та юності, його листи до родини і близьких, пам'ятні речі на вшанування річниці від дня народження Олега Ольжича.

Директор НМІУ Тетяна Сосновська у виступі зазначила, що Олег Ольжич прожив лише 37 років та за цей короткий час він встиг зробити дуже багато. За її словами, назва виставки “Державу не твориться в будучині, Державу будується нині...” є надактуальною сьогодні. “Ця виставка повинна бути для співробітників музею і всіх, хто її відвідає, вагомим стимулом, щоб поміркувати над тим, а що ти за свій відтинок часу, який ходиш по землі, зробив для держави”, — сказала Тетяна Сосновська.

Історик Сергій Кот розповів, що Олег Ольжич міг би реалізувати себе у багатьох сферах поза політикою, міг влаштувати особисте життя в США з дочкою мільйонера, але він своє особисте поклав на вівтар України. “Коли він писав, то ніколи не кривив душою. Він жив життям героїв своєї поезії. Він так і скінчив героїчно свій шлях, як і його літературні герої”, — додав Сергій Кот. А Богдан Червак повідомив, що до 110-річчя у Житомирі — рідному місті Олега Ольжича, встановлять пам'ятник поету. Подія має відбутися на День незалежності, 24 серпня цього року.



Бандурист Віталій Мороз, письменник Роман Коваль, поет-пісняр Вадим Крищенко, кобзарі і бандуристи Тарас Силенко та Олександр Гончаренко

На відкритті виступили голова Вишгородської РДА В'ячеслав Савенок, поет-пісняр, народний артист України Вадим Крищенко, народна артистка України, волонтер Світлана Мирвода, Ансамбль “Козацькі забави” під керівництвом народного артиста України Андрія Вереса, Хор “Золотий вік” (м. Вишгород), Хор “Гомін” ім. Леопольда Яшенка (м. Київ), письменник Роман Коваль, кобзарі і бандуристи Тарас Силенко, Віталій Мороз та Олександр Гончаренко, меценати Ва-

лерій Виговський та Анатолій Козачок, донька дружини кобзаря, режисер театру Патімат Мірзоева, вишгородські просвітяни Сергій Прокопенко та Галина Дмитренко, радник голови Вишгородської РДА Стефанія Сідляр. На захід, який тривав понад 3 (!) години, прибули вишгородці та приїхало багато гостей із столиці. Відкривати меморіальну дошку випала честь знаному поету-пісняру і другу бандуриста-композитора Вадиму Крищенку та відомому громадському діячеві і ме-

## Кришталева чаша кобзаря Віктора Лісовола

15 липня у Вишгороді було встановлено меморіальну дошку відомому бандуристу, композитору, заслуженому працівнику культури України Віктору Лісоволу.

ценату багатьох патріотичних проєктів Валерію Виговському.

Віктор Іванович Лісовол — бандурист, композитор народився в с. Семенівці Полтавської області, вишгородські просвітяни Сергій Прокопенко та Галина Дмитренко, радник голови Вишгородської РДА Стефанія Сідляр. На захід, який тривав понад 3 (!) години, прибули вишгородці та приїхало багато гостей із столиці. Відкривати меморіальну дошку випала честь знамому поету-пісняру і другу бандуриста-композитора Вадиму Крищенку та відомому громадському діячеві і ме-

позаказаний на її мелодію, крокує сучасне українське військо. Єжи Гофман, без дозволу авторів, використав її у фільмі “Вогнем і мечем”. Але хоч стрічка від прокату й отримала мільйонні статки, українському бандуристові, окрім морального задоволення, нічого не дісталось. Загалом кобзар Лісовол створив понад 70 власних мелодій. У збірнику “50 пісень Віктора Лісовола” 2007 року представлено частину доробку кобзаря — 50 історичних дум і пісень на слова Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Володимира Сосюри, Дмитра Луценка, Павла Тичини, Вадима Крищенка та інших знаних поетів, а також обробки народної творчості. Серед творчої спадщини такі знамі думи на історичні теми, як “Ой під лісом та під Лебедином”, “Про Абазіна”, “З Полтавського бою”, “Ой повійте, вітри, з далекого краю”, “Дума про отамана Зеленого”, “Кричать сичі та чорний ворон кричє”, “Скільки літ Україна-мати...”, “Вставай, народе”, “Як рушали козацьки”, “Кришталеві чаші”...

Найвідоміша композиція написана Лісоволом — “Наливаймо, браття, кришталеві чаші” на слова Вадима Крищенка. Під марш,

— це той діамант, та перлина, ім'я якої буде виблискувати в плеяді діячів української культури, що є символом і душою української нації. Віктор Іванович був корифеєм української музичної культури. Пророчими стали слова Л. Череватенка: “Лісовол співав, будив, надихав розгублених українців, він створив всенародну маршеву пісню, під яку сучасне українське військо переможило крокує в майбутнє”. Залишилися музика та пісні, книги, друзі, рідні та онуки. Залишилось добре ім'я та світла пам'ять про людину, яка випромінювала світло своєї душі для рідного народу. На будинку, де жив останні сім років Віктор Лісовол, нині встановлено меморіальну дошку, в цьому є велика і загальнолюдська справедливість, данина шани перед людиною, ім'я якої становить славу і гордість кобзарства України. А найкращим пам'ятником патріоту, митцю і справжньому громадянину нашої України будуть наші добрі справи для процвітання вільної, незалежної, демократичної, соборної європейської держави.

Сторінку підготував  
Георгій ЛУК'ЯНЧУК  
Фото автора



Людмила СТАРОВОЙТ,  
м. Миколаїв

## Багатобарвність світу дитинства

Сьогодні Анатолій Качан — автор 17 поетичних книжок для дітей, загальний наклад яких перевищує 900 тисяч примірників. Плідними стали останні роки: 2013 року побачила світ книжка лірики та ігрової поезії “Листи з осіннього саду”, а наприкінці минулого року — “За нашим садом грає море” і “Гуляє парус на Лимані”. Його вірші — в шкільних підручниках і посібниках, хрестоматіях та антологіях, часто зустрічаються і в зарубіжних виданнях. Сучасні критики вважають А. Качана яскравим представником нового лірико-психологічного напрямку в сучасній поезії для юних читачів, а одна з найпрестижніших премій у дитячій літературі була надана йому “за створення високохудожнього образу українського Причорномор’я”.

Творчість А. Качана відрізняється неповторністю творчої манери, в якій об’єднані національне, етнічне начало з новими зображальними засобами. Смілива метафора, несподіваний епітет, оригінальне порівняння дають можливість його читачам у відомому відкрити невідоме. Він поетизує реальність, але не вигадкує якогось штучних збудників насолоди для дітей.

У нього сад “впустив на землю жовтий лист”, чабан “жене гирлигою туман”, на кушах “горобці цвірінчать, наче діти, що азбуку вчать”, хмара “кинула якір в Лиман”, а до Бугу “тулиться поголена косою сіножать”. Фантастичне і реальне в його творах переплітається надзвичайно органічно. Залізне серце теплохода починає прискорено битися, побачивши вогні рідного причалу. Таємничий маг-ворожит виявляється звичайнісіньким телевизором, чари якого можна зняти, натиснувши на кнопку “Stop”. А паперові кораблики, що перевозять у трюмах знання, на ніч причалюють у загадковий порт Фель. Чари поезії в цього автора виникають завдяки точності передачі вражень і почуттів від сприйняття навколишньої дійсності.

А. Качан є автором високохудожніх зразків мариністичної поезії, яка так рідко зустрічається сьогодні в дитячій літературі. А у нього в кожній збірці — вірші морської тематики.



То не просто статичні пейзажі, його вірші наповнені динамікою, невпинним рухом, де кораблі-мандрівники вітають протяжними гудками рідні береги, рибальські баркаси поспішають перевірити в морі неводи, а білий парус ловить вітер парусиновим крилом... Ці образи несуть юним читачам радість відкриття живого, мінливого, багатобарвного світу.

А. Качан — обдарований майстер етно-поезії. З його віршів юні читачі дізнаються про таїнства обрядів, звичаїв, вірувань українського народу, в яких розкривається його душа. У творах поета дуже тонкий і добрий гумор переплітається з м’яким ліризмом. Легкість, динамічність вірша, різноманітні мовні ігри зі словами-двійниками, фразеологізмами, прислів’ями, паліндромами залучають до читання дітей широкого вікового діапазону. Їм ніколи не буває нудно читати вірші А. Качана, які активізують увагу, розвивають асоціативне мислення, дарують радість відкриття незнайомого в знайомому. Вірші поета — це ще й запрошення юних читачів до співтворчості. Його книги за-

вжди талановито ілюстровані. Почнеш читати — і поки не розгадаєш всі загадки, не відшукаєш загублені літери, не насолодишся багатством уяви в його дражнилках, мирилках, скоромовках, недомовках, звукограях, буквограях — книгу не закриєш.

А. Качан заново віродив у авторській поезії жанр безконечника. Крім трансформованих сюжетів із народнопоетичної творчості, відомих лінивих вареників чи грека, який ловив у річці рака, він створив близько двох десятків своїх власних сюжетів, інколи ще й надаючи їм форму загадки. Такі твори спонукають маленьких читачів до кмітливих пошуків.

Поєднує всі основні теми поетичного світу А. Качана образ диво-саду, який зустрічаємо в багатьох віршах, але найвиразніше виписаний у автобіографічній ліричній сповіді “Райський сад”. Водночас це конкретний сад у рідному поетовому селі, але це й міфологема “дитячого раю” на землі, де кожен почувався щасливим, попри всі випробування та негаразди. Об-

раз саду розростається до символу народу, що жив-раював на своїй землі, але на долю якого випали й війни та голодомори. Поет вірить у відродження райського саду — квітучого життя в Україні — і передає цю віру читачам.

Хоча А. Качан вже майже півстоліття живе в Києві, він ніколи не забуває країну свого дитинства, часто буває в миколаївських бібліотеках, студентських аудиторіях і шкільних класах з презентацією своїх нових книг, виступає на наукових форумах. Разом зі своїм племінником, міжнародним гротмейстером Олександром Зубовим був ініціатором проведення в Миколаєві Першого в Україні (2002) фестивалю шахопоезії. Другий такий фестиваль за активної участі Анатолія Качана був проведений у Миколаєві в жовтні 2011 року і присвячений творчості видатного письменника Миколи Вінграновського.

Сьогодні Анатолій Качан сповнений сил і енергії. Земляки від усієї душі бажають доброго здоров’я, здійснення всіх творчих задумів. Хай Ваше Слово завжди залишається магічним, налаштує читачів на співпереживання і гармонію!

**Якби на хміль не мороз...**  
За народною приказкою

У містечку Яготин  
На Зелене свято  
Хміль обвив з усіх сторін  
Нашу білу хату.

Хміль тини позаплівав,  
Клечанням зеленим  
Вікна, стіни завітчав  
І телеантену.

Якби на хміль не мороз  
Та не хуртовини,  
Він би і на хмарочосі  
Виліз без драбини.

Хміль би й хмару завітчав  
На Зелене свято,  
Та крутий мороз відняв  
В нього сил багато.

Від морозу вутлий хміль  
Снігом укривався,  
А в шалену заметіль  
У замет ховався.

Навесні наш хміль ожив,  
Вдруге народився,  
Хату зеленню обвив  
І на дах поплівся.

А поплівся хміль туди,  
Бо цікаво знати,  
Як ростуть там у гнізді  
Два Ле-Ле-ченяті.



29.06.2017 А. К.

## Бібліоекспрес «Книга. Літо. Я і друзі»

Світлана ШАГАН

Літо у розпалі й можна робити стільки цікавих і веселих речей: їсти морозиво, купатись у річці, їздити на велосипеді, гуляти, а можна — придумати ще безліч класних розваг разом із друзями та обласною бібліотекою для юнацтва. Традиційно бібліотека запросила до себе в час літніх пришкольніх таборів учнів 1-5 класів для участі в креативних, веселих і простих майстер-класах. Партнером ОБЮ у проведенні бібліоекспресу “Книга. Літо. Я і друзі” став Івано-Франківський центр дитячої та юнацької творчості та СШ № 5. Діти, що відвідали бібліотеку, не мали часу навіть вгору глянути: адже скільки всього можна за кілька тижнів спробувати, керуючись незвичайними порадами вмілих майстринь. У перший тиждень літнього читального залу всі охочі могли навчитися робити незвичні речі з буденних матеріалів. Разом із бібліотекарями Валентиною Мельничук та Людмилою Ковальчук

діти виготовляли браслети та рулончики з кольорових коктейльних трубочок і веселі літні сонечка та квіти з лазерних дисків і кольорового паперу. А ще довідалися про книжкові новинки цього літа на бібліо-зиті — “Читай і рости разом з книгою”.

Продовжили пізнавати світ ручної роботи наймолодші школярі разом із керівниками гуртків декоративно-ужиткового мистецтва ЦДЮТ. Галина Гавриш навчила школярів виготовляти яскравий і солодкий букет тюльпанів із гофрованого паперу та цукерок. Галина Франчук провела майстер-клас, на якому кожний учень створив делікатний та оригінальний декоративний метелик із бісеру. В умілих руках майстринь Марії Онуфрейчук та Ірини Гедзик звичайний кольоровий папір перетворювався на квітковий букет нарцисів і калинового цвіту. Запам’ятається початок літа в нашій книгозбірні дітям веселими і пізнавальними конкурсами в бібліонастрої “Зустріч з таємничим світом книги” та кіно-вітрині “Книга в кадрі”.







## Анатолій КРИВОЛАП: «Мистецтво створювати окрему дійсність»

Андрій БУДКЕВИЧ,  
дослідник мистецтва

Німецький соціолог Пауль Барт писав: “При масовості культури не йдеться про її якість. Вершинні досягнення в літературі, малярстві й музиці вимагають високої освіти. Тому вони масі назгал недоступні. Коли, наприклад, пересічний німець говорить про “німецький фаустівський дух”, то це зовсім не означає, що він знає і розуміє проблематику, яку порушив Гете в своєму “Фаусті”. Масова культурна свідомість надзвичайно спрощена і знижена до рівня масового розуміння речей. Тому пропагандивні фрази і крилаті газетні гасла на практиці найбільше впливають на свідомість загалу...” — це було зазначено 1913 року.

Картини цього митця не для широких мас. А почуймо краще, про що говорить художник.

Анатолій Криволап: “Ніколи не будую планів, віддаюся інтуїтивності. Не знаю, що робитиму завтра. Десять років віддав абстракціонізму... А новий український пейзаж — він медитативний, не для розглядання, плямами створюю стан, куди входить людина чуттєво. Пейзажі для медитації...”

Парадокс може зрозуміти лише медитуюча людина, а не той, хто керується лише головою, розумом. Це картини містичні, вони поза дешифруванням вченими: містик висловлюється парадоксально. Мислитель Ошо був переконаний, що “парадокс — єдиний спосіб означити те, що справді істинне. Логіка — це завжди половина, вона нічого не схоплює повністю...”

Сприйняти, відчути, зрозуміти, а потім вподобати нинішнє малярське письмо Анатолія Криволапа можна і за допомогою Абхайадатти “Леви Будди”:

*Медитуй про радість день і ніч...  
Коли ти медитуєш таким чином довго,  
будуть виникати образи,  
і ти досягнеш стану просвітленості...  
Або спостерігаючи теперішню мить:  
Не варто людині жити минулим,  
або будувати майбутнє на надіях,  
тому що минуле пройшло,  
а майбутнє не наступило.  
Краще уважно роздивлятися  
кожний знову виникаючий стан...*  
(Бхадекаратта. Сутта 3.)

Анатолій Криволап — художник, ім'я якого відоме за межами країни та популярне в колах шанувальників малярства й дослідників мистецтва. Віднедавна значну частину часу він проводить у Закарпатті. Для свого осідку обрав не Ужгород чи Мукачево, а село в горах на Великоберезнянщині. Хтозна, можливо, скористався порадою А. Шопенгауера: “Перебувати у світі, не будучи присутнім у ньому: злетіти над світом і споглядати його суєту...”. Адже мешкання в гористій місцевості накладає відбиток на світогляд, — людина починає дивитися і бачити все докруг не так, як це властиво тим, хто живе у долині.

Езотерика, містика, символіка віками вабили окремих творчих особистостей посвячених малярству, поезії й музиці. Це пошук символів, прихованих від людського ока.

“Якраз у символізмі оживає прагнення дешифрувати потаємний зміст образу — символу, піднятися до божественного знаку через навіювання стану, відчуття, які не можуть бути висловлені буденними фразами, а тільки над — мовою, мета — мовою символів — закоркованих ваз, які донесли до людини течія тисячоліть”, — науковець Анна Біла.

У символістів кольори, запахи і звуки нерозривно пов'язані між собою, цілі віршові форми можуть поставати символами. Василь Стус, а до нього П. Тичина і В. Свідзінський наповнювали медитацію краєвидів окрім малярського ще й музичним кодом. У П. Тичини трапляється, що поетичне слово — то кольорово-звукова пляма, а музика — сутність вірша, а не акомпанемент. Андрій Бєлий зауважив: “Фарби заспівали: у Рембо звуки стали фарбами, у Верлена слова — звуками...”

С. Малларме вважав, що символ створюється двома шляхами: певний об'єкт, хай незначний, потрапляє у свідомість поета і входить в асоціативне поєднання з його станом душі; другий метод асоціації образу випливає з середини на поверхню, душевне почуття проєктується на навколишній світ. Музику поет воліє бачити, архітектуру чути, поезія насичена пахощами, а в живописі закладено глибокі відчуття.

Анатолій Криволап: “Картини — це моє особисте життя, мої емоції, це й експеримент. Творчість — то самозаглиблення, коли картина сама “працює” з глядачем, і він “працює” з

нею... Люди існують у межах, митці виходять за межі, радикалізація особистості... Маю схильність до простих формулювань, не люблю давати назви картинам, просто треба вказувати дату написання, і... все. Назва роботи — це нав'язування чогось споглядаючому...”

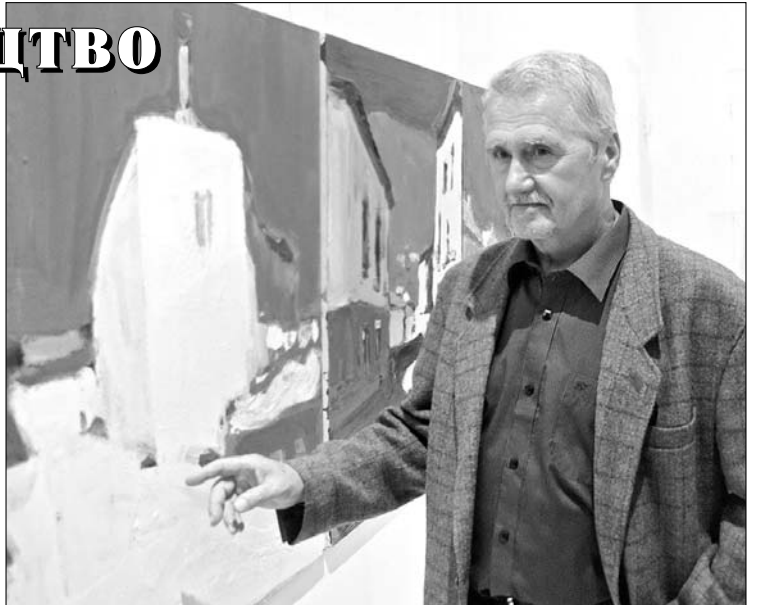
Художник дає багатошарову інформацію і можливість діалогу. Подеколи може створити настроєвий пейзаж”.

Зараз дуже мало уваги приділяється людській сутності, яку складає психіка людини, хоча функції її свідомої частини досліджують із різних сторін. Однак найбільш складна і невідома частка підсвідомого, де народжуються символи, все ще, по суті, не вивчена. Ми ледве не щодно отримуємо сигнали, але дешифрування отриманих повідомлень для багатьох — втомливий і не важливий. Потужна зброя людини — її психіка — майже не є об'єктом роздумів, а часом і нехтується. Вислів “це зі сфери психології, панове”, часто трактується як “це дрібниці...”

У “Декларації заумної мови” О. Кручених зазначав: “Думка і мовлення не встигають за переживанням, тому митець вільний висловлюватися не тільки загальною мовою (поняття), але й особистою (творець індивідуальний), і мовою, що не має певного значення (не застигла), заумною. Загальна мова зв'язує, тоді як вільна дає змогу висловитися повніше...”

Припускаю, що віршоване слово незвичайного поета Валерія Іллі раптом в особливий спосіб тлумачить мені окремі сенси малярства Анатолія Криволапа:

... де тур червоним оком виповнював  
тисячоліття до Христа  
який вивільняє з вічної Руїни



той замураваний голос  
вкладаючи його до моїх вуст.

Анатолій Криволап: “У мистецтві все просто, будуть досягнення — вони стануть відомими. Треба молодих митців послати для студій за кордон, щоб більше мали розуміння, сприйняття, що таке contemporary art. Дуже важливо щось запропонувати, щоб цікавим було не тільки в Україні, а й у світі... Поки-що прорив здійснюють одиниці. У свій час мистецька група “Живописний заповідник” мала вплив на становлення сучасного мистецтва в Україні. З Тіберієм Сльваші формувалося нове середовище, ми соратники... Люблю білий колір...”

Щодо білого кольору... Уявімо білі сади, людей у білих полотняних одягах поруч із білими хатками. Це не прихований диктат темно-синього, не декадентська жалоба чорного, тільки білість і легкість, як перша снігова пороша, чи білина пелюсток вишневого квіту, кружляючих у повітрі на території саду. Згідно з трактуванням Ошо, — “...коли білий промінь сонця проходить крізь призму, він ділиться на 7 кольорів. Ось так з'являється веселка... Розум — це призма, він ділить речі на частини. Істина єдина... А містик намагався зібрати сім кольорів веселки знову разом, як це було на початку, перед тим, як вони пройшли через призму...”

Анатолій Криволап у малярстві крокує Шляхом Даним. Цей шлях поважає індивідуальність, унікальність, а не великий гурт, у повазі — свобода мистецького вибору. “Тільки в стані Свободи народжується розуміння”, — у це вірив Ошо.



Едуард ОВЧАРЕНКО

Організатори виставки “У вінку нев'янучих скульптур” — ГО “Міжнародний центр розвитку культурного розмаїття”, БФ “Автентика Гуцульщини”, БФ “Кієво-Печерська лавра”, Центр української культури та мистецтва, Петриківська селищна рада та Косівська РДА Івано-Франківської області. Цей проект представляє петриківський декоративний розпис Слобожанщини, мальовану кераміку Гуцульщини та Малопольське Заліп'єнське малярство.

На виставці представлені роботи знаних майстрів петриківського декоративного розпису селища Петриківка (Дніпропетровська область), зокрема, Наталії Підгірної, Світла-

## Подорож виставковим Києвом

Центр української культури та мистецтва презентував культурно-мистецький проект “У вінку нев'янучих традицій”, Музей сучасного мистецтва запросив на виставку “Канікули”, а Центральний будинок художника НСХУ представив VII Всеукраїнське трієнале скульптури.

ни Біленко, Валентини Деки, Миколи Деки; декоративні панно народних майстринь — традиційний настінний розпис села Заліп'є з колекції етнографічного музею м. Тарнов (Малопольське воєводство, Республіка Польща) і вироби майстрині мальованої кераміки з міста Косів (Івано-Франківська область) Марії Гринюк. Також відбуваються майстер-класи від українських майстрів.

Особливу увагу привертають декоративні панно з традиційного настінного розпису с. Заліп'є з колекції музею м. Тарнов (Республіка Польща); панно Миколи Деки “Дерево життя”, “Весняна мелодія”, “Птахи і квіти”; Валентини Деки — “Мелодія літа”; Олесь Жуми (Деки) — “Веселка”, “Весна”; Світлани Біленко — “Пташина розмова”, “Барвистий світ”, “Літо. Кавуни”, “Золота осінь”, а також композиції Марії Гринюк — “Українська годувальниця”, “Кухонний набір”, “На ярмарок”, “Христос Воскрес”, “Косівські ворони”.

Нова виставка з фондів Музею сучасного мистецтва України отримала назву “Канікули”. Художники проведуть гостей тими місцями, де їм довелося побувати.

В експозиції — роботи 80 митців: Бернадського, Волобуєва, Герца, Гейка, Коткова, Нелевадної, Сафаргайлїна, Максименка, Слешинського, Сельського, Тітка, Цветкової та ін. Різні мистецькі школи, що об'єдналися в спільному просторі, прекрасно взаємоді-



ють, збагачуючи враження індивідуальністю підходів, стилістикою мовлення: відкритий і щирий Київ, лаконічний, утаємничений Львів, романтична Одеса, дзвінкий Крим, стильний Харків та різнобарвне, вкорінене в традицію Закарпаття.

Народні традиції тонко передані в диптиху Миколи Шимчука “Пісня”, яскравістю ко-

льорів вражає робота Валентина Бернадського “Теплий день”, краса української природи майстерно мальована у картинах Асхата Сафаргаліна “Літо”, Альбіна Гавдзінського “Район дачі Ковалевського”, Олександра Сіренка “Квітуча група. Село Веприк”, Бориса Колесника “Санаторій Крим”; любов до села передана у полотнах Віктора Чауса “Косовиця”, Віктора Ковтуна “Мамині гуси”, Віри Баринової-Кулеби “Скирдування”; поруч натюрморти Валентини Цветкової “Флокси у синій вазі”, Галини Зорі “Натюрморт з яблуками”, Євгена Смирнова “Натюрморт з зеленими грушами”.

А трієнале скульптури, що відбувається вже всьоме, надає можливість одночасно ознайомитися з останніми здобутками вже знаних художників, корифеїв української скульптури і тих, хто тільки починає йти не легким шляхом становлення професійного скульптора. Майстри старшого покоління зустрілися зі студентами вишів.

Кияни Юрій Багаліка, Микола Білик, Наталія Деревус, Борис Довгань, Олександр Дяченко, Аліса Забой, Віктор Коновал, Віктор Липовка, Олександра Рубан; переможці минулорічних трієнале — Володимир Протас, Василь Корчовий, Володимир Кочмар, Костянтин Синицький; харків'яни Валерій Пирогов, Фелікс Бетліємський, Сергій Сбітнев; одесити Олександр Коваль, Олег Новазев, Юрій Зільберберг; Богдан Корж (Ужгород), В'ячеслав Гутиря (Горлівка) — це неповний перелік знаних майстрів, які беруть участь у новому культурно-мистецькому проєкті. Представляють свої роботи і молоді автори, серед яких Петро Гронський, Єгор і Микита Зігури, Олексій Золотарьов, Ганна Кисельова, одесит Андрій Ахтирський тощо.





# Мова, що об'єднує народ і відкриває Україну

**Марія МЕЛЬНИК,  
Тетяна ФОНАРЮК,**  
учителі української мови та літератури Чернівецької гімназії № 6 ім. Олександра Доброго

Щороку у серпні, напередодні Дня Незалежності України, в м. Одеса проходить Загальнонаціональний конкурс “Українська мова — мова єднання”. Оргкомітет конкурсу з 2000 року очолює заслужений журналіст України Юрій Работін; співголова — Герой України, академік НАНУ, літературознавець Іван Дзюба; члени оргкомітету — член НСПУ Анатолій Глушак; професор, директор Одеського регіонального інституту державного управління при Президенті України, заслужений працівник освіти України Микола Іжа; кінорежисер, заслужений працівник культури України Дмитро Ломачук; публіцист, заслужений журналіст України Андрій Нечитайло; професор, завідувач кафедри українознавства Одеської державної академії будівництва та архітектури Валерія Цубенко; кандидат юридичних наук, заслужений юрист України Валентин Продаєвич, а також позаштатний член оргкомітету, наш земляк, член НСПУ Василь Джуран. До номінацій “Квітни, мово наша рідна!”, “Мовне багатоголосся”, “На видноті всього світу”, “Первоцвіт”, “Авторські проекти”, “Пошук. Істина. Наука”, “Рубежі мудрості та безсмертя” щороку надходять роботи і з Буковини. Імена переможців висвітлюють на сторінках спецвипуску газети “Золотослів”, щогорічний номер якої вийшов у Чернівцях.

У рамках Міжнародного журналістського проекту “Зелена Буковина — віта України” Загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання” у

Чернівцях нещодавно відбувся триденний Форум. Любителі, поціновувачі, знавці рідного слова з різних куточків України завітали до Буковини. Їх чекали теплий прийом, приємні враження, багато несподіванок.

Форум під патронатом Чернівецької облдержадміністрації, Чернівецької облради та Чернівецької міськради мав насичену, змістовну програму. Організатори — переможці Загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання” **Василь Джуран** — журналіст, письменник, публіцист, краєзнавець, секретар-референт Чернівецької обласної організації НСПУ, **Іван Ігнат** — директор Чернівецької гімназії № 6 та **Тетяна Фонарюк** — учитель української мови і літератури цієї ж гімназії, творчо підійшли до планування заходів.

Директор Чернівецької гімназії № 6 Іван Ігнат в актовій залі закладу привітав учасників Форуму — одеситів, киян, луганців,

полтавчан, чернівчан. На початку презентували другу частину книги “Сніп на покуті. Костянтин Попович на сторінках буковинської преси” (упорядники І. А. Ігнат, Т. І. Фонарюк, рецензенти Н. Д. Бабич та В. В. Васкан (він і автор передмови)). А ще учасники Форуму зустрілись і поспілкувалися з мером міста Олексієм Каспруком.

Приємною несподіванкою для гостей стали позивні “Марічки” на Центральній площі. “Це прекрасно, що Чернівці мають таку унікальну традицію. Тільки уявіть собі: серед поспіху і стурбованості міста ви щоденно насолоджуєтесь перлинкою духовності. Підтримуйте, бережіть українське!” — наголосив **Юрій Работін**, голова конкурсу “Українська мова — мова єднання”, голова Одеської регіональної організації НСЖУ, Заслужений журналіст України.

У бібліотеці ЧНУ ім. Юрія Федьковича гості чернівчан взя-



Зустріч із Вікнянським сільським головою Ярославом Котиком



Приватний музей Манолія Федорюка у селі Вікно Заставнівського району

ли участь у круглому столі “Концепт вимірів і стартові можливості XVIII Загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання” у буковинській проекції”, де презентували конкурсні книги “Сузір'я рідного слова — на поклик маяка” (упорядники Юрій Работін, Василь Джуран, Тетяна Фонарюк, Іван Ігнат), “На узбережжі слова” (упорядники Юрій Работін, Василь Джуран, Ілонна Фонарюк, Тетяна Фонарюк) та “Метеор над Кадубом” (упорядники Віктор Максимчук, Василь Джуран). Також мали приємну несподіванку — “Фестиваль книги”, присвячений 100-річчю від дня народження письменника, літературознавця, фольклориста, педагога, гро-

мадського та культурного діяча Михайла Івасюка. Учасники Форуму активно взяли участь у виставці-продажі, обмінялися враженнями.

Наступного дня гості ознайомилися з визначними місцями Кіцманського, Заставнівського, Вижицького, Путильського районів, взяли участь у різних мистецьких заходах. До Форуму приєднався **Іван Дерда** — Заслужений артист України, композитор, заслужений голова Буковинської “Просвіти”.

Завдяки молодим одеським телеоператорам **Іванні Дерев'янку** та **Романові Приймихову** всі неповторні моменти Форуму зафільмовано, їх демонструватимуть у серпні в Одесі.

## СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО  
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»  
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

# АНОНС

## ПЕРЕДПЛАТА — 2017

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 67

на 1 місяць 13 грн 06 коп. на 3 місяці 38 грн 12 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!



Засновник:  
Всеукраїнське  
товариство “Прогвіта”  
імені Тараса Шевченка  
Реєстраційне свідоцтво  
КВ № 4066  
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор  
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),  
Ярема ГОЯН,  
Павло МОВЧАН,  
Олександр ПОНОМАРІВ,  
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань  
Наталія СКРИННИК  
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР'ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО  
279-39-55

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК  
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК,  
Володимир ЖИГУН

Черговий редактор

Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія  
279-41-46

Адреса редакції:  
вул. Хрещатик, 10-Б,  
м. Київ, 01001

E-mail: slovo\_prosvity@ukr.net  
http://slovoprosvity.org  
http://prosvitanews.org.ua

Відповідальність за достовірність  
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право  
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє  
погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій  
посилання на “Слово Прогвіти”  
обов'язкове.

Індекс газети  
“Слово Прогвіти” — 30617

Надруковано в ТОВ “Інтерекспредрук”,  
вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у липні — 15 200

Листування з читачами —  
тільки на сторінках газети.

